



Вісник

Верховного Суду України



Висновки Верховного Суду України, викладені у постановах, ухвалених за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстав, передбачених пунктами 1, 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК України, за I півріччя 2015 р.

Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судових рішень за I півріччя 2015 р.

Підстави перегляду Верховним Судом України судових рішень у цивільних справах: законодавчі новели

Особливості залучення до судочинства органів державної влади — третіх осіб без самостійних вимог

2(186)'2016



ВИХОДИТЬ ДВАНДЦЯТЬ РАЗІВ НА РІК

Засноване 22 липня 1994 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 7710 від 12 серпня 2003 р.

Засновник — Верховний Суд України

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 14 жовтня 2009 р. № 3-05/4 наукові статті, опубліковані у журналі, на підставі висновку експертної ради з юридичних наук, окремо у кожному конкретному випадку за поданням спеціалізованої вченої ради, зараховуються як фахові в галузі юридичних наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голова редакційної колегії

Романюк Я.М. — Голова Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Заступник голови редакційної колегії

Барбара В.П. — заступник Голови Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Андрушко П.П. — кандидат юридичних наук, професор;

Беляневич О.А. — доктор юридичних наук, професор;

Бень А.Б. — начальник відділу забезпечення видавничої діяльності управління забезпечення взаємодії із засобами масової інформації та видавничої діяльності Верховного Суду України, заслужений журналіст України, відповідальний секретар редакційної колегії;

Городовенко В.В. — голова Апеляційного суду Запорізької області, доктор юридичних наук, заслужений юрист України;

Кіресва Н.О. — кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України;

Короткевич М.Є. — суддя Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Кубко Є.Б. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрНУ;

Кузнєцова Н.С. — доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Майданик Р.А. — доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ;

Погорецький М.А. — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;

Прокопенко О.Б. — суддя Верховного Суду України, кандидат юридичних наук;

Селіванов А.О. — доктор юридичних наук, професор, академік НАПрНУ, заслужений юрист України;

Сенін Ю.Л. — секретар Пленуму Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Шакун В.І. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Ярема А.Г. — секретар Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України, заслужений юрист України.

2 Хронологія подій Timeline



3 Судова практика Court Practice

3 Рішення у господарських справах Decisions in commercial cases

7 Висновки Верховного Суду України Conclusions of the Supreme Court of Ukraine

7 Висновки Верховного Суду України, викладені у постановвах, ухвалених за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстав, передбачених пунктами 1, 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК України, за I півріччя 2015 р.

Conclusions of the Supreme Court of Ukraine, stated in resolutions adopted as a result of examining the applications for revision of court decision on the ground described in subparagraph 1, 2 of paragraph 1 of Article 111¹⁶ of the ComPC in the first half of 2015

17 Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судових рішень за I півріччя 2015 р.

Conclusions of the Supreme Court of Ukraine, stated in decisions adopted as a result of examining the applications for revision of court decisions in the first half of 2015

28 *Судова практика і проблеми вдосконалення законодавства*
Court Practice and Challenges of Improvement
of Legislation



28 **Бичкова С.С.** Підстави перегляду Верховним Судом України судових рішень у цивільних справах: законодавчі новели

Bychkova S.S. Grounds for revision of court decisions in civil cases by the Supreme Court of Ukraine: statutory novels

39 *Точка зору*
Opinion

39 **Селіванов А.О.** Особливості залучення до судочинства органів державної влади — третіх осіб без самостійних вимог

Selivanov A.O. Particularities of involvement of state bodies—third parties without independent demands in the legal proceedings



43 **Шумська Н.Л.** Спірні питання викладу вступної частини рішення суду у цивільній справі

Shumska N.L. Controversial issues of reciting an introductory part of the court decision in civil case

47 *Інформація про виконання бюджету Верховним Судом України як головним розпорядником коштів державного бюджету за 2015 р.*
Information on implementation of the budget by the Supreme Court of Ukraine as a main manager of budget funds in 2015

Редакція не завжди поділяє думку авторів статей. За точність наведених у статтях даних, посилань на нормативні акти й інші джерела відповідають автори

Передрук опублікованих у журналі матеріалів здійснюється за письмовим дозволом голови редакційної колегії з обов'язковим посиланням на джерело

З попередніми номерами журналу (у форматі PDF) можна ознайомитися на офіційному web-сайті Верховного Суду України

<http://www.scourt.gov.ua>

editor@scourt.gov.ua



Адреса редакції:

вул. П. Орлика, 4а, кімн. 109
м. Київ
01043

Телефони:

відповідальний секретар
(44) 253–9965
група технічного забезпечення
(44) 253–0687

Редактори:

А.В. Гончарук
К.С. Мусієнко
П.О. Мусієнко
О.І. Пархоменко

О.Д. Баркан (в.о. відповідального секретаря)

Верстка:

В.М. Горобченко
С.І. Самкова

Фото:

Г.М. Безсмертна

Переклад англійською:

О.В. Гунько

Видавець:

ТОВ «Видавництво «Істина»

вул. Сирецька, 38, кв. 1
м. Київ
04073

Телефон: (44) 468–3131

E-mail: istina_knigi@ukr.net

Віддруковано:

ТОВ «ВТС Принт»
вул. Кирилівська, 476
м. Київ
04080

Телефон (факс): (44) 227–7817

Підписано до друку 23.02.2016

Формат 60×84 1/8. Друк офсетний.

Обл.-вид. арк. 6,62. Умовн. друк. арк. 5,58.

Зам. 16-36.

Наклад 1080 пр. Ціна договірна



27

січня

«Забрати не можна залишити? або Як громаді захистити своє право на землю». Інтерв'ю на таку тему Голови Верховного Суду України **Ярослава Романюка** головним редактором газети «Голос України» та журналу «Право України» оприлюднено на офіційному веб-сайті Суду.

28–29

січня

На запрошення Голови Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) **Гвідо Раймонді** Голова Верховного Суду України **Ярослав Романюк** перебував у м. Страсбурзі (Франція), де взяв участь у заходах із нагоди відкриття судового року ЄСПЛ. Цей робочий візит відбувся за підтримки департаменту з питань правосуддя та правового співробітництва Генерального директорату з прав людини і верховенства права Ради Європи.



Голова Ради суддів України, суддя Верховного Суду України **Валентина Сімоненко** взяла участь у роботі міжнародної конференції з судової досконалості «Суд майбутнього», що відбулася у м. Сінгапурі (Республіка Сінгапур).

На форумі було обговорено тенденції розвитку в галузі судового адміністрування, а також майбутні можливості та виклики для судових систем у різних державах світу.

4

лютого

Про внесення змін до Конституції України щодо правосуддя, захист суддів від політичного тиску та їх переатестацію, перспективи триланкової системи судочинства й про інші питання йшлося в інтерв'ю Голови Верховного Суду України **Ярослава Романюка** тижневику «Фокус», яке також розміщено на офіційному веб-сайті Суду.



8

лютого

За участю Голови Верховного Суду України **Ярослава Романюка**, його заступників **Валентина Барбари** та **Марини Кліменко** відбулася прес-конференція, яка була присвячена аналізу здійснення правосуддя найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції у 2015 р.



11

лютого

Суддя Верховного Суду України **Олександр Волков** взяв участь у круглому столі на тему «Захист верховенства права — обов'язок суддів», який було організовано за підтримки проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Справедливе правосуддя».

17

лютого

Вища кваліфікаційна комісія суддів України (ВККСУ) розпочала первинне кваліфікаційне оцінювання суддів, які звернулись до ВККСУ із заявами про рекомендування для обрання безстроково.

У Верховному Суді України відбулася робоча зустріч Голови Верховного Суду України **Ярослава Романюка** із директором департаменту з питань правосуддя та правового співробітництва Генерального директорату з прав людини і верховенства права Ради Європи **Ханне Юнкер**.

Сторони обговорили широке коло питань щодо конституційної реформи в Україні, зокрема, зміст новацій, передбачених законопроектом «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Ханне Юнкер підтвердила готовність Ради Європи до подальшої співпраці з питань реформування судової системи України.

18

лютого

Голова Верховного Суду України **Ярослав Романюк**, судді **Людмила Охрімчук** та **Павло Колесник** (секретар Судової палати у господарських справах) провели зустріч з Міністром юстиції Литовської Республіки **Юозасом Бернатонісом**, керівником департаменту міжнародного права Міністерства юстиції Литовської Республіки **Даріусом Жилісом**, уповноваженим міністром Посольства Литовської Республіки в Україні **Гвидасом Керушаускасом**, керівником групи експертів проекту Європейського Союзу «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» **Віргіліюсом Валанцюсом**.

Українська сторона подякувала литовським гостям за підтримку нашої держави на шляху до євроінтеграції, поінформувала про досягнуті на цьому шляху результати, заручилася запевненнями литовських гостей у подальшій підтримці України.



19

лютого

У Верховному Суді України відбулося спільне засідання представників органів судової влади нашої країни, на якому було підбито підсумки роботи судів у 2015 р.

Із доповідями виступили Голова Верховного Суду України **Ярослав Романюк**, голова Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ **Борис Гулько**, голова Вищого господарського суду України **Богдан Львов**, заступник голови Вищого адміністративного суду України **Михайло Цуркан**.

23

лютого

Конституційний Суд України розпочав розгляд справи за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців 1, 2, 4 й 6 ч. 5 ст. 141 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».



РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

У разі укладення договору про організацію взаєморозрахунків для застосування передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК України наслідків за порушення грошового зобов'язання необхідно, щоб оплату за первісним договором було здійснено поза межами порядку і строків, встановлених договором про організацію взаєморозрахунків

ПОСТАНОВА

Судової палати у господарських справах Верховного Суду України

від 7 жовтня 2015 р.

(в и т я г)

У березні 2014 р. дочірня компанія «Газ України» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» (далі — ДК, НАК «Нафтогаз України» відповідно) звернулася до Господарського суду Хмельницької області із позовом до комунального підприємства «Міськтепловоденергія» (далі — КП) про стягнення трьох процентів річних у сумі 521 тис. 276 грн 2 коп. за несвоечасний розрахунок з оплати вартості поставленого природного газу.

На обґрунтування позовних вимог позивач послався на несвоечасне виконання відповідачем зобов'язання з оплати поставленого природного газу за договором про закупівлю природного газу за державні кошти від 20 грудня 2010 р. № 06/10-2620ТЕ-34 (далі — договір), укладеного між ДК і КП. Рішенням Господарського суду Хмельницької області від 8 лютого 2012 р. у справі № 10/5025/2204/11 з відповідача стягнуто 17 млн 749 тис. 888 грн 95 коп. основного боргу за договором, 662 тис. 792 грн 43 коп. пені, 419 тис. 553 грн інфляційних нарахувань, 361 тис. 586 грн 85 коп. — три проценти річних. Оскільки відповідач несвоечасно виконав зобов'язання з оплати вартості поставленого природного газу, що відповідно призвело до подальшого невиконання рішення суду, позивач просив суд стягнути з відповідача три проценти річних за несвоечасний розрахунок з оплати вартості поставленого природного газу у сумі 521 тис. 276 грн 2 коп., з яких: 350 тис. 773 грн 31 коп. — за період із 9 грудня 2011 р. по 5 серпня 2012 р. та 170 тис. 502 грн 71 коп. — за період із 6 серпня 2012 р. по 6 грудня 2012 р.

Справу суди розглядали неодноразово.

Рішенням Господарського суду Хмельницької області від 5 лютого 2015 р. позов задоволено частково; стягнуто з КП на користь ДК три проценти річних у сумі 483 тис. 331 грн 64 коп.; у позові про стягнення трьох процентів річних у сумі 37 тис. 944 грн 38 коп. відмовлено.

Рівненський апеляційний господарський суд постановою від 25 березня 2015 р. рішення Господарського суду Хмельницької області від 5 лютого 2015 р. в частині стягнення трьох процентів річних у сумі 483 тис. 331 грн 64 коп. скасував; у цій частині прийняв нове рішення, яким у задоволенні позову відмовив; у решті рішення залишив без змін. Суд апеляційної інстанції виходив із того, що для застосування передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК наслідків за порушення грошового зобов'язання необхідно, щоб оплату було здійснено поза межами порядку і строків, установлених договорами про організацію взаєморозрахунків від 11 липня 2012 р. № 21/517-ГУ та від 4 грудня 2012 р. № 451/517з-ГУ.

Постановою Вищого господарського суду України від 4 червня 2015 р. постанову суду апеляційної інстанції скасовано, рішення суду першої інстанції залишено в силі. Суд касаційної інстанції виходив із того, що, уклавши договори про організацію взаєморозрахунків від 11 липня 2012 р. № 21/517-ГУ та від 4 грудня 2012 р. № 451/517з-ГУ, сторони змінили деякі умови порядку здійснення розрахунків, при цьому не змінюючи прав та обов'язків сторін у спірних правовідносинах, що в свою чергу не призвело до заміни або припинення зобов'язання за

договором до моменту укладання договорів про організацію взаєморозрахунків. Отже, сторони несуть відповідальність за невиконання належним чином узятих на себе зобов'язань за договором до моменту зміни деяких умов порядку здійснення розрахунків згідно з укладеними договорами про організацію взаєморозрахунків.

У заяві про перегляд постанови Вищого господарського суду України від 4 червня 2015 р. з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК, КП просило скасувати постанову Вищого господарського суду України від 4 червня 2015 р. у справі № 924/406/14, а справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

На обґрунтування заяви КП надано копії постанов Вищого господарського суду України від 23 червня 2015 р. у справі № 921/667/14-г/1, від 28 травня 2015 р. у справі № 5021/1407/12, від 13 липня 2015 р. у справі № 924/1572/14, від 13 травня 2015 р. у справі № 915/2046/14, в яких, на думку заявника, по-іншому застосовано одні й ті самі норми права.

Заслухавши суддю-доповідача, пояснення представників сторін, перевіrivши наведені заявником обставини, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України вважає, що заява підлягає частковому задоволенню.

Усуваючи розбіжності у застосуванні судом касаційної інстанції норм матеріального права, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України виходить із таких підстав.

Як встановили суди, рішенням Господарського суду Хмельницької області від 8 лютого 2012 р. у справі № 10/5025/2204/11 з КП стягнуто на користь ДК: 17 млн 749 тис. 888 грн 95 коп. основного боргу, 662 тис. 792 грн 43 коп. пені, 419 тис. 553 грн інфляційних нарахувань, 361 тис. 586 грн 85 коп. — три проценти річних за несвоєчасне виконання відповідачем зобов'язань за договором.

Суди також встановили, що 11 липня 2012 р. та 4 грудня 2012 р. було укладено договори № 21/517-ГУ та № 451/517з-ГУ відповідно про організацію взаєморозрахунків із погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, що вироблялася, транспортувалася та постачалася населенню, яка виникла у зв'язку з невідповідністю фактичної вартості теплової енергії тарифам, що затверджувалися та/або погоджувалися органами державної влади чи органами місцевого самоврядування. Сторонами в них є Головне фінансове

управління Хмельницької обласної державної адміністрації, КП, ДК, НАК «Нафтогаз України» і територіальний орган Казначейства у Хмельницькій області (у договорі № 21/517-ГУ) та Головне управління Державної казначейської служби України у Хмельницькій області (у договорі № 451/517з-ГУ).

Предметом цих договорів є організація проведення сторонами взаєморозрахунків відповідно до ст. 23 Закону від 22 грудня 2011 р. № 4282-VI «Про Державний бюджет України на 2012 рік» та постанови Кабінету Міністрів України від 11 червня 2012 р. № 517 «Про затвердження Порядку та умов надання у 2012 р. субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, що вироблялися, транспортувалися та постачалися населенню, яка виникла у зв'язку з невідповідністю фактичної вартості теплової енергії та послуг з централізованого водопостачання та водовідведення тарифам, що затверджувалися та/або погоджувалися органами державної влади чи місцевого самоврядування».

Умовами зазначених договорів передбачено не тільки надання державою коштів на погашення заборгованості, але також змінено порядки і строки виконання боржником грошових зобов'язань перед кредитором, які виникли на підставі договору.

За змістом підпункту 2 п. 10 договорів про організацію взаєморозрахунків сторони зобов'язалися не вчиняти до проведення взаєморозрахунків дій із погашення заборгованості відповідно до договору, а також засвідчили, що після виконання договору сторони не мають одна до одної жодної претензії стосовно його предмета (п. 15).

Отже, уклавши договори про організацію взаєморозрахунків, сторони у такий спосіб змінили порядок і строки проведення розрахунків за поставлений згідно з договором природний газ.

Разом із тим договори про організацію взаєморозрахунків не передбачали можливості існування між сторонами інших грошових зобов'язань і підстав для інших грошових вимог.

Як установили суди, на виконання зазначених договорів КП за рахунок коштів субвенції з державного бюджету погасило основний борг у сумі 17 млн 749 тис. 888 грн 95 коп. перед ДК, що підтверджується платіжними дорученнями

від 2 серпня 2012 р. № 6 та від 7 грудня 2012 р. № 51.

За таких обставин суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про те, що для застосування наслідків за порушення грошового зобов'язання, передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК, необхідно, щоб оплата було здійснено поза межами порядку і строків, визначених договорами про організацію взаєморозрахунків.

Оскільки розрахунок за поставлений природний газ відбувся у порядку та строки, передбачені договорами про організацію взаєморозрахунків, а сторони у справі згідно з п. 15 цих договорів засвідчили, що після виконання договору вони не матимуть одна до одної жодної претензії стосовно предмета договору, тому правових підстав для задоволення позову немає.

Такий висновок суду апеляційної інстанції узгоджується з висновками щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права, викладеними у постановах Верховного Суду України від 25 березня 2015 р. у справі

№ 924/1265/13 та від 30 вересня 2014 р. у справі № 5011-35/1534-2012-42/553-2012.

Відповідно до ст. 111²⁵ ГПК Верховний Суд України у разі неправильного застосування судом (судами) норми матеріального права, що призвело до неправильного вирішення спору, має право скасувати судові рішення (судові рішення) та залишити в силі судові рішення (судові рішення), що було помилково скасовано судом апеляційної та/або касаційної інстанції.

Ураховуючи наведене та керуючись статтями 111¹⁴, 111²³—111²⁵ ГПК, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України постановила: заяву КП задовольнити частково. Постанову Вищого господарського суду України від 4 червня 2015 р. у справі № 924/406/14 скасувати, постанову Рівненського апеляційного господарського суду від 25 березня 2015 р. залишити в силі.

Постанова є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій п. 4 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК.

КОМЕНТАР ДО ПОСТАНОВИ

У зазначеній справі Верховний Суд України розглянув питання неоднакового застосування судом касаційної інстанції положень ч. 2 ст. 625 ЦК.

Статтю 23 Закону від 22 грудня 2011 р. № 4282-VI «Про Державний бюджет України на 2012 рік» передбачено, що перерахування субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, що вироблялися, транспортувалися та постачалися населенню, яка виникла у зв'язку з невідповідністю фактичної вартості теплової енергії та послуг з централізованого водопостачання та водовідведення тарифам, що затверджувалися та/або погоджувалися органами державної влади чи місцевого самоврядування, здійснюється у порядку,

встановленому Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 червня 2012 р. № 517 затверджено Порядок та умови надання у 2012 р. субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, що вироблялися, транспортувалися та постачалися населенню, яка виникла у зв'язку з невідповідністю фактичної вартості теплової енергії та послуг з централізованого водопостачання та водовідведення тарифам, що затверджувалися та/або погоджувалися органами державної влади чи місцевого самоврядування.

Зазначені Порядок та умови визначають механізм перерахування і надання у 2012 р. субвенції з державного бюджету місцевим

бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, що вироблялися, транспортувалися та постачалися населенню, яка виникла у зв'язку з невідповідністю фактичної вартості теплової енергії та послуг з централізованого водопостачання та водовідведення тарифам, що затверджувалися та/або погоджувалися органами державної влади чи місцевого самоврядування (п. 1 Порядку).

Згідно з п. 4 цього Порядку підставою для проведення розрахунків з погашення заборгованості є договір про організацію взаєморозрахунків, який укладається підприємствами, що виробляють, транспортують та постачають теплову енергію населенню або надають населенню послуги з централізованого водопостачання та водовідведення,

та іншими учасниками розрахунків з погашення заборгованості, у тому числі у разі заміни сторони у зобов'язанні під час здійснення розрахунків за придбану/реалізовану на оптовому ринку електричну енергію, на підставі довідки, що підтверджує наявність в учасників розрахунків кредиторської та/або дебіторської заборгованості на дату підписання такого договору.

У липні та грудні 2012 р. між Головним фінансовим управлінням Хмельницької обласної державної адміністрації, КП, ДК, НАК «Нафтогаз України» і територіальним органом Казначейства у Хмельницькій області (у договорі № 21/517-ГУ) та Головним управлінням Державної

казначейської служби України у Хмельницькій області (у договорі № 451/517з-ГУ) було укладено договори про організацію взаєморозрахунків.

Умовами цих договорів змінено порядок і строки виконання боржником (відповідачем у справі) грошових зобов'язань перед кредитором (позивачем), які виникли на підставі договору про закупівлю природного газу за державні кошти.

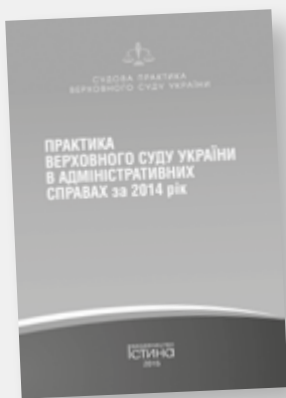
За змістом підпункту 2 п. 10 договорів про організацію взаєморозрахунків сторони зобов'язалися не вчиняти до проведення взаєморозрахунків дій із погашення заборгованості відповідно до договору, а також засвідчили, що

після виконання договору сторони не мають одна до одної жодної претензії стосовно його предмета (п. 15).

Отже, уклавши договори про організацію взаєморозрахунків, сторони у такий спосіб змінили порядок і строки проведення розрахунків за природний газ, поставлений згідно з договором.

Виконання зазначених умов договорів унеможлиблює застосування наслідків за порушення грошового зобов'язання, передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК, за первісним договором про закупівлю природного газу з посиланням на несвоєчасність проведення розрахунків саме за цим договором.

Практика Верховного Суду України в адміністративних справах за 2014 рік. — К., 2015. — 212 с.



У збірнику вміщено постанови Верховного Суду України, прийняті протягом 2014 р. за наслідками розгляду заяв про перегляд судових рішень в адміністративних справах з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах.

Постанови супроводжуються правовими висновками Верховного Суду України про правильне застосування норм матеріального права у спірних правовідносинах. До того ж до збірника включено прийняті у той же період постанови Верховного Суду України у справах, в яких не встановлено неоднакового застосування одних і тих самих норм матеріального права. Також у збірнику міститься класифікатор справ адміністративної юрисдикції, розроблений Судовою палатою в адміністративних справах Верховного Суду України.

Видання розраховане на суддів, адвокатів, прокурорів, науковців, викладачів і студентів юридичних навчальних закладів, а також на всіх, хто цікавиться судовою практикою.

З приводу придбання книги звертайтеся до видавництва «Істина»:

вул. Сирецька, 38, кв. 1, м. Київ, 04073

Телефон: +380 (44) 468-3131;

<http://www.istina-books.com.ua>; e-mail: istina_knigi@ukr.net



Висновки Верховного Суду України, викладені у постановах, ухвалених за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстав, передбачених пунктами 1, 2 ч. 1 ст. 111¹⁶ ГПК України, за I півріччя 2015 р.

Спори про право власності та інші речові права

У зв'язку із законодавчою невизначеністю правонаступників майна загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР і з метою його збереження в інтересах громадян України Верховна Рада України Постановою від 4 лютого 1994 р. № 3943-ХІІ «Про майно загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР» установила, що тимчасово, до законодавчого визначення суб'єктів права власності майна загальносоюзних громадських організацій колишнього

Союзу РСР, розташованого на території України, зазначене майно є загальнодержавною власністю.

Оскільки спірне майно розташоване на території України й перебувало у віданні профспілок України, таке майно не могло бути відчужено без згоди його власника — держави в особі Фонду державного майна України (*постанови Верховного Суду України від 29 квітня 2015 р. у справі № 3-56гс15; від 4 лютого 2015 р. у справах № 3-189гс14, 3-190гс14*).

Спори щодо забезпечення виконання зобов'язань

Спори, що виникають із договорів іпотеки

У разі скасування незаконного судового рішення про визнання іпотеки недійсною, на підставі якого із Державного реєстру іпотек виключено запис про обтяження, дія іпотеки підлягає відновленню з моменту вчинення первинного запису в Державному реєстрі іпотек, виключеного на підставі незаконного рішення суду, оскільки відпала підстава виключення цього запису.

Це означає, що іпотека є дійсною з моменту внесення первинного запису про неї до Державного реєстру іпотек.

Такий висновок узгоджується і з положенням ст. 204 ЦК України, яка встановлює презумпцію правомірності правочину. Ця презумпція означає, що вчинений правочин вважається правомірним, тобто таким, що породжує, змінює або припиняє цивільні права та обов'язки, доки ця презумпція не буде спростована, зокрема на підставі рішення суду, яке набрало законної сили (*постанова Верховного Суду України від 24 червня 2015 р. у справі № 3-231гс15*).

Спори, що виникають із договорів поруки

У разі, якщо строк виконання основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом одного року від дня укладення договору поруки відповідно до ч. 4 ст. 559 ЦК України.

Згідно з ч. 1 ст. 251 ЦК України строком є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Строк визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами (ч. 1 ст. 252 ЦК України).

Разом з тим із настанням певної події, яка має юридичне значення, законодавець

пов'язує термін, що визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати (ч. 2 ст. 251 та ч. 2

ст. 252 ЦК України) (*постанова Верховного Суду України від 24 червня 2015 р. у справі № 3-42гс15*).

Застосування позовної давності

1. Відповідно до ст. 257 ЦК України загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки. Згідно з ч. 1 ст. 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Отже, Вищий господарський суд України дійшов обґрунтованого висновку, що згідно з ч. 4 ст. 267 ЦК України вплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові (*постанова Верховного Суду України від 20 травня 2015 р. у справі № 3-158гс14*).

2. Відповідно до ст. 27 Закону України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР «Про страхування» (далі — Закон № 85/96-ВР) і ст. 993 ЦК України до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, у межах фактичних затрат переходить право вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за заподіяний збиток.

Частиною 6 ст. 261 ЦК України передбачено, що за регресними зобов'язаннями перебіг позовної давності починається від дня виконання основного зобов'язання.

За таких обставин висновок суду касаційної інстанції, що за регресними зобов'язаннями перебіг строку позовної давності починається від дня виконання основного зобов'язання, а саме з дня виплати страхового відшкодування, є обґрунтованим і законним (*постанова Верховного Суду України від 25 лютого 2015 р. у справі № 3-9гс15*).

3. Відповідно до ст. 267 ЦК України вплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові.

Порядок відліку позовної давності наведено у ст. 261 ЦК України, зокрема відповідно до ч. 1 цієї статті перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Аналогічні за змістом норми матеріального права містилися і в ЦК УРСР (розд. 1 гл. 5), за винятком положення про застосування позовної давності лише за заявою однієї зі сторін.

Разом із тим частинами 1, 2, 4 ст. 29 ГПК України встановлено, що прокурор бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, порушену за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів громадянина або держави. У разі прийняття господарським судом позовної заяви, поданої прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача. Прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони, крім права на укладення мирової угоди.

Аналіз зазначених норм дає підстави для висновку, що прокурор здійснює представництво органу, в інтересах якого він звертається до суду, на підставі закону (процесуальне представництво), а тому положення закону про початок перебігу позовної давності поширюється і на звернення прокурора до суду із заявою про захист державних інтересів, у цьому випадку в особі Фонду державного майна України, але не наділяє прокурора повноваженнями ставити питання про поновлення строку позовної давності за відсутності такого клопотання з боку самої особи, в інтересах якої прокурор звертається до суду, в цьому випадку Фонду державного майна України (*постанова Верховного Суду України від 25 березня 2015 р. у справі № 3-21гс15*).

4. Норми щодо початку перебігу позовної давності, встановлені ст. 76 ЦК УРСР для сторін, особи, права або інтереси якої порушено, поширювалися і на звернення прокурора до суду із заявою про захист прав цієї особи.

Оскільки вимоги прокурора є похідними від вимог органу державної влади, права та інтереси якого він захищає, то і перебіг строку позовної давності розпочинається з моменту, коли про порушення прав та інтересів держави дізнався саме відповідний орган державної влади, а не прокурор (*постанова Верховного Суду України від 13 травня 2015 р. у справі № 3-126гс15*).

5. Юридична особа, яка отримала завдання щодо зберігання матеріальних цінностей мобілізаційного резерву, зобов'язана зберігати

ти ці матеріальні цінності до моменту зняття з неї в установленому порядку мобілізаційного завдання, а отже, несе повну матеріальну відповідальність за зобов'язаннями перед органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного матеріального резерву.

Таким чином, позовна давність не поширюється на вимогу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного матеріального резерву, стосовно виконання відповідних зобов'язань (*постанова Верховного Суду України від 22 квітня 2015 р. у справі № 3-52гс15*).

6. Права учасників господарського товариства відповідно до ст. 10 Закону України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII «Про господарські товариства» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 1576-XII) є складними, до них належать як майнові (право на частку прибутку, право на виплату вартості майна при виході з товариства тощо), так і немайнові права (право брати участь в управлінні справами та розподілі прибутку, право виходу із товариства тощо), визначені законом та установчими документами.

Право участі у товаристві може передаватися винятково разом з іншими складовими прав учасника товариства – майновими правами, тому права учасника господарського товариства, які впливають із права його участі в цьому товаристві, не є особистими немайновими правами, на які згідно зі ст. 83 ЦК УРСР не поширюється позовна давність.

Отже, до позовів про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників товариства щодо виключення із членів такого товариства застосовуються правила про позовну давність (*постанова Верховного Суду України від 4 лютого 2015 р. у справі № 3-216гс14*).

7. На час виникнення спірних правовідносин до наслідків нікчемного правочину застосовував-

ся спеціальний строк позовної давності — десять років (ч. 4 ст. 258 ЦК України).

15 січня 2012 р. набрав чинності Закон України від 20 грудня 2011 р. № 4176-VI «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства», яким зазначену норму ЦК України виключено. При цьому ч. 5 Прикінцевих та перехідних положень зазначеного Закону встановлено, що протягом трьох років з дня набрання ним чинності особа має право звернутися до суду з позовом про застосування наслідків нікчемного правочину за умови, якщо строк їх пред'явлення, встановлений положеннями ЦК України, що діяли до набрання чинності цим Законом, не сплив на момент набрання ним чинності.

Враховуючи, що судовим рішенням, яке набрало законної сили 6 грудня 2010 р., встановлено нікчемність договору купівлі-продажу акцій як такого, що порушує публічний порядок та спрямований на незаконне заволодіння майном територіальної громади, суди безпідставно не застосували до спірних правовідносин положення ч. 5 Прикінцевих та перехідних положень зазначеного Закону і дійшли помилкового висновку про відмову в застосуванні наслідків нікчемного правочину з підстав пропущення позовної давності.

При цьому основною позовною вимогою було повернення коштів, сплачених за нікчемним правочином, а додатковою — стягнення збитків, спричинених таким неповерненням.

Згідно зі ст. 266 ЦК України зі спливом позовної давності до основної вимоги вважається, що позовна давність спливла і до додаткової вимоги (стягнення неустойки, накладення стягнення на заставлене майно тощо).

Всупереч указаній нормі матеріального права суд відмовив у стягненні збитків через недоведеність такої позовної вимоги (*постанова Верховного Суду України від 24 червня 2015 р. у справі № 3-318гс15*).

Спори про укладення, зміну, розірвання договорів

Згідно з п. 7 Прикінцевих положень Закону України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності» якщо договором про пайову участь, який укладений до набрання чинності цим Законом, передбачена сплата пайової участі замовником будівництва (повністю або частково) в обсягах інших, ніж визначено цим Законом, такий договір підлягає приведенню у відповідність із цим Законом.

Будь-які рішення органів місцевого самоврядування про надання замовником будівництва будь-яких послуг, передачу активів у будь-якій формі (матеріальній чи нематеріальній), передачу частини (відсоткової частки) площ прийнятих в експлуатацію об'єктів містобудування, крім пайової участі відповідно до цього Закону, прийняті до набрання чинності цим Законом, підлягають приведенню у відповідність із цим Законом.

Зазначена норма не містить застереження про те, що її дія поширюється лише на договори, строк виконання зобов'язання за

якими не настав (*постанова Верховного Суду України від 20 травня 2015 р. у справі № 3-122гс15*).

Спори щодо визнання правочинів недійсними

1. Реалізація нерухомого майна за ціною, визначеною з порушенням вимог, установлених законом, свідчить про невідповідність проведення прилюдних торгів, які за своєю суттю є багатостороннім правочином, положенням ст. 203 ЦК України (додержання яких становить необхідну умову чинності правочину), що з урахуванням вимог ч. 1 ст. 215 ЦК України є підставою для визнання цих торгів недійсними (*постанова Верховного Суду України від 25 лютого 2015 р. у справі № 3-8гс15*).

2. Права особи, яка вважає себе власником майна, не підлягають захисту шляхом задоволення позову до добросовісного набувача із застосуванням правового механізму, передбаченого статтями 215, 216 ЦК України. Такий захист можливий лише шляхом задоволення виндикаційного позову, якщо для цього є підстави, передбачені ст. 388 ЦК України, які дають право витребувати майно у добросовісного набувача.

Оскільки заявник неправильно обрав спосіб захисту свого права стосовно відповідача — товариства, суд касаційної інстанції, залишаючи без змін рішення судів попередніх інстанцій, дійшов передчасного висновку в частині визнання недійсним правочину щодо відчуження нерухомого майна на користь товариства у порядку, передбаченому ст. 215 ЦК України (*постанова Верховного Суду України від 29 квітня 2015 р. у справі № 3-62гс15*).

3. За змістом ст. 217 ЦК України недійсність окремої частини правочину не має наслідком недійсності інших його частин і правочину в цілому, якщо можна припустити, що правочин був би вчинений і без включення до нього недійсної частини.

За таких обставин Вищий господарський суд України дійшов передчасного висновку про нікчемність Рамкового договору в цілому у зв'язку з недійсністю окремої його частини та невідповідністю вимогам чинного законодавства (*постанова Верховного Суду України від 13 травня 2015 р. у справі № 3-127гс15*).

4. Об'єднання виконавчих проваджень у зведене виконавче провадження із включенням до нього виконавчих документів про стягнення боргів, на які поширюється дія мораторію, призвело до недотримання заборони на примусову

реалізацію майна державного підприємства, а внаслідок порушення судами вимог статей 32, 43 ГПК України — до неможливості виокремлення у реалізованому майні частини, що стосується задоволення вимог, на які не поширюється дія мораторію.

Отже, реалізація майна з прилюдних торгів відбулася із порушенням встановленого мораторію, а тому укладені за результатами торгів угоди не відповідають вимогам закону. Зважаючи на викладене, висновок судів про те, що торги відбулися згідно зі встановленими правилами, слід визнати передчасним, оскільки суди не перевірили правильності оцінки майна та інших обставин дотримання встановленого порядку проведення торгів. Також суди не взяли до уваги, що дії державного виконавця стосовно визначення складу майна, яке підлягає реалізації з прилюдних торгів, та щодо його оцінки безпосередньо формують суттєві умови угод купівлі-продажу, тому можливість окремого їх оскарження у порядку ст. 121² ГПК України не усуває тієї обставини, що незаконні дії державного виконавця можуть бути одночасно і підставою недійсності укладеного на прилюдних торгах правочину у зв'язку із недодержанням у момент його вчинення вимог закону.

Оскільки відчуження майна з прилюдних торгів належить до угод із купівлі-продажу, відповідно до частин 1—3, 6 ст. 203 ЦК України і ч. 1 ст. 205 ЦК України така угода може визнаватися недійсною у судовому порядку з підстав недодержання в момент її вчинення встановлених законом вимог.

Згідно з приписами ст. 215 ЦК України підставою недійсності правочину є недодержання в момент його вчинення стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1—3, 5 та 6 ст. 203 цього Кодексу (*постанова Верховного Суду України від 24 червня 2015 р. у справі № 3-262гс15*).

5. Аналіз положень Закону України від 4 липня 1996 р. № 273/96-ВР «Про залізничний транспорт» (далі — Закон № 273/96-ВР), Закону України від 10 листопада 1994 р. № 232/94-ВР «Про транспорт» (далі — Закон № 232/94-ВР), ЗК України дає підстави для висновку, що спірна земельна ділянка належить до земель державної власності, а саме, до земель залізничного транспорту, які не можуть передаватися у приватну

власність, тому міська рада не мала законних повноважень щодо розпорядження землями такої категорії.

Відповідно до ч. 1 ст. 215 ЦК України підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами 1—3, 5 та 6 ст. 203 цього Кодексу, зокрема у зв'язку з невідповідністю змісту правочину ЦК України, іншим актам цивільного законодавства.

Таким чином, договір купівлі-продажу земельної ділянки, укладений між виконкомом міськради і підприємцем на підставі незаконного рішення міськради у частині продажу цій особі земельної ділянки, має бути визнано недійсним.

Отже, суди попередніх інстанцій неправильно застосували норми матеріального права, а їх висновок про наявність у міськради повноважень щодо розпорядження спірною земельною

ділянкою і про відсутність підстав для задоволення позову є необґрунтованим (*постанова Верховного Суду України від 24 червня 2015 р. у справі № 3-3052с15*).

6. Установивши, що приміщення для охорони на автостоянці збудовано як об'єкт нерухомості за відсутності дозвільної документації та відповідної згоди міської ради на його розміщення як окремого об'єкта нерухомого майна, оскільки всі рішення та дозволи виконкому міськради стосувалися автомобільної стоянки на 10 автомобілів, суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що спірний об'єкт є самочинним будівництвом, його не може бути визнано капітальною спорудою, на яку видається окреме свідоцтво про право власності, а тому недійсними є і правочини щодо відчуження цього об'єкта (*постанова Верховного Суду України від 3 червня 2015 р. у справі № 3-2022с15*).

Спори щодо виконання господарських зобов'язань. Відповідальність за порушення зобов'язань

1. За змістом положень ст. 1166 ЦК України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.

Із указаних норм вбачається, що однією з підстав виникнення зобов'язання є заподіяння шкоди іншій особі. На відміну від зобов'язань, які виникають із правомірних актів, цей вид зобов'язань виникає із неправомірних актів, яким є правопорушення, тобто протиправне, винне заподіяння шкоди деліктоздатною особою. Деліктне (позадоговірне) зобов'язання виникає тоді, коли заподіювач шкоди і потерпілий не перебували між собою у зобов'язальних відносинах або шкода виникла незалежно від зобов'язальних правовідносин між сторонами.

За наявності між сторонами спору зобов'язальних відносин, які випливають із договору, немає підстав для застосування до спірних правовідносин положень ст. 1166 ЦК України.

За змістом статей 224, 225 ГК України учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено.

Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

До складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною; неодержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом.

Аналіз зазначених норм матеріального права дає підстави для висновку, що особа, яка порушила зобов'язання, несе цивільно-правову відповідальність, зокрема у виді відшкодування збитків. Для застосування такої міри відповідальності, як відшкодування збитків, необхідною є наявність всіх чотирьох загальних умов відповідальності, а саме: протиправної поведінки боржника, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні

ним зобов'язання; наявності шкоди (збитки — це грошове вираження шкоди); причинного зв'язку між протиправною поведінкою та завданою шкодою; вини боржника.

За відсутності хоча б однієї із названих умов цивільно-правова відповідальність у виді відшкодування майнової шкоди не настає (*постанова Верховного Суду України від 18 березня 2015 р. у справі № 3-18гс15*).

2. Двосторонній характер договору купівлі-продажу зумовлює взаємне виникнення у кожної зі сторін прав та обов'язків. Отже, з укладенням такого договору продавець бере на себе обов'язок передати покупцеві певну річ і водночас набуває права вимагати її оплати, а покупець у свою чергу зобов'язаний здійснити оплату придбаної речі та водночас набуває права вимагати від продавця її передачі.

Закон не передбачає такої підстави для припинення зобов'язання, що лишилося невиконаним, як закінчення строку дії договору. Тобто саме по собі закінчення строку дії двостороннього правочину, виконання якого здійснено тільки однією стороною, не припиняє зобов'язальних правовідносин сторін цього правочину та не звільняє другу сторону такого правочину від відповідальності за невиконання нею свого обов'язку.

Безпідставне повернення відповідачем передоплати за спірним договором є односторонньою відмовою від виконання зобов'язання та прямим порушенням зобов'язального права (ст. 525 ЦК України).

Враховуючи викладене, суд касаційної інстанції дійшов помилкового висновку про припинення невиконаного зобов'язання у зв'язку із закінченням строку дії договору та поверненням передоплати (*постанова Верховного Суду України від 24 червня 2015 р. у справі № 3-192гс15*).

3. За змістом положення ч. 3 ст. 549 ЦК України пенєю є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоечасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.

Отже, пеню може бути нараховано лише за кожен новий день прострочення платежу, тому день фактичної поставки товару не включається до періоду часу, за який стягується пеня (*постанова Верховного Суду України від 15 січня 2015 р. у справі № 3-204гс14*).

4. Застосування судом касаційної інстанції положень статей 225, 226 ГК України, якими передбачено склад, розмір, умови і порядок відшкодування збитків, до зобов'язальних відносин щодо оплати послуг, наданих за договором, є по-

милковим, проте не вплинуло на законне визначення розміру боргу і задоволення позову.

Відповідно до статей 626, 629 ЦК України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, що є обов'язковою для виконання сторонами.

Зміст договору згідно зі ст. 628 ЦК України становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства.

Таким чином, замовник зобов'язаний був здійснювати передоплату не тільки вартості перевалки вантажу, а й вартості затрат на резервування техніки та інфраструктури порту з дня підписання договору.

Умов договору замовник належним чином не виконав. Передоплату за резервування техніки та інфраструктури порту не здійснював, поставив на перевалку об'єм вантажу, менший від гарантованого, а надані згідно з договором послуги оплатив лише частково (*постанова Верховного Суду України від 28 січня 2015 р. у справі № 3-213гс14*).

5. Для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання згідно зі ст. 617 ЦК України, ст. 218 ГК України особа, яка порушила зобов'язання, повинна довести: 1) наявність обставин непереборної сили; 2) їх надзвичайний характер; 3) неможливість попередити за даних умов завдання шкоди; 4) причинний зв'язок між цими обставинами і понесеними збитками.

Порушення зобов'язань контрагентами боржника відповідно до ч. 2 ст. 218 ГК України не є обставиною непереборної сили (*постанова Верховного Суду України від 10 червня 2015 р. у справі № 3-216гс15*).

6. За змістом положень ст. 611 ЦК України у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема: припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; сплата неустойки; відшкодування збитків.

Особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом. Особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання. Відсутність своєї вини доводить особа, яка порушила зобов'язання (ст. 614 ЦК України).

За змістом статей 224, 225 ГК України учасник господарських відносин, який порушив го-

сподарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено.

Під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

До складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною; неодержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом.

Аналіз зазначених норм матеріального права дає підстави для висновку, що особа, яка порушила зобов'язання, несе цивільно-правову відповідальність, зокрема у виді відшкодування збитків. Для застосування такої міри відповідальності, як відшкодування збитків, необхідною є наявність всіх чотирьох загальних умов відповідальності, а саме: протиправної поведінки боржника, яка полягає у невиконанні або неналежному виконанні ним зобов'язання; наявності шкоди (збитки — це грошове вираження шкоди); причинного зв'язку між протиправною поведінкою та завданою шкодою; вини боржника.

1) Стягнувши з відповідача суму переоплати, суд не визначив правової природи цих коштів (внаслідок яких саме дій/подій збільшилася сума інвестицій), у чому полягає протиправність поведінки відповідача, які його винні дії призвели до здійснення такої переоплати, не взяв до уваги, що згідно з додатковими угодами до договору було внесено зміни як щодо обсягу інвестицій, так і щодо строків завершення будівництва. Відповідно, суду слід було встановити й причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою відповідача та переоплатою.

2) Суд не врахував змісту додаткових угод до договору про сплату пайових внесків і не з'ясував, у чому полягає протиправна поведінка відповідача та його вина у зарахуванні за згодою позивача

коштів, інвестованих останнім за іншим інвестиційним договором, у рахунок сплати залишку пайового внеску та додаткових пайових внесків у зв'язку зі збільшенням площі об'єкта інвестування. Таким чином, суд не визначив і причинного зв'язку між протиправною поведінкою боржника та збитками, а також у чому саме полягають ці збитки.

3) Суд залишив поза увагою доводи відповідача про неможливість завершення будівництва через встановлення господарським судом заборони вчиняти певні дії; про ступінь готовності об'єктів будівництва на певних етапах і строк завершення будівництва згідно з додатковою угодою до спірного договору, який на час звернення до суду з позовом та укладення між позивачем і райрадою нового інвестиційного договору не настав.

Таким чином, погоджуючись із висновками судів попередніх інстанцій, суд касаційної інстанції не встановив обставин, з якими закон пов'язує кваліфікацію витрат саме як збитків і настання майнової відповідальності у виді відшкодування збитків (*постанова Верховного Суду України від 25 лютого 2015 р. у справі № 3-7гс15*).

7. Відповідно до ч. 6 ст. 232 ГК України нарахування штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання, якщо інше не встановлено договором або законом, припиняється через шість місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано.

Отже, законодавець передбачив право сторін визначати у договорі розмір санкцій за прострочення виконання зобов'язання і строки їх нарахування. У разі відсутності таких умов у договорі нарахування штрафних санкцій припиняється через шість місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано.

Умовами договору на постачання електроенергії сторони визначили строк нарахування штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання, який відповідає вимогам ч. 6 ст. 232 ГК України.

За таких обставин висновок суду касаційної інстанції про правильність застосування господарськими судами положень ч. 6 ст. 232 ГК України і відсутність підстав для задоволення позову в частині стягнення з відповідача пені за період прострочення зобов'язання зі сплати вартості спожитої електроенергії понад шість місяців від дня, коли відповідне зобов'язання мало бути виконано, є необґрунтованим і помилковим (*постанова Верховного Суду України від 15 квітня 2015 р. у справі № 3-53гс15*).

Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання. Адміністративно-господарські санкції

Видобувати підземні води без спеціальних дозволів у обсязі, що не перевищує 300 м куб. на добу, відповідно до ст. 23 Кодексу України про надра суб'єкти господарювання мають право лише для власних господарсько-побутових потреб, а видобуток підземних вод для

здійснення господарської діяльності (використання підземних вод для виробничих потреб) вимагає отримання спеціального дозволу на користування надрами (*постанова Верховного Суду України від 1 січня 2015 р. у справі № 3-32гс15*).

Спори щодо припинення господарських зобов'язань

Відповідно до ст. 601 ЦК України зобов'язання припиняється зарахуванням зустрічних однорідних вимог, строк виконання яких настав, а також вимог, строк виконання яких не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги; зарахування зустрічних вимог може здійснюватися за заявою однієї із сторін.

Згідно з укладеними договорами сторони прямо передбачили взаємозалік грошових вимог,

а Закон України від 8 липня 2010 р. № 2467-VI «Про засади функціонування ринку природного газу» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) не містив прямої заборони стосовно подібних розрахунків, отже, зарахування зустрічних однорідних вимог можливе за наявності умов, установлених ст. 601 ЦК України (*постанова Верховного Суду України від 24 червня 2015 р. у справі № 3-255гс15*).

Спори, що виникають з угод про відступлення права вимоги

1. Відповідно до статей 512, 514 ЦК України кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою, у тому числі внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги). При цьому до нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі та на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом.

Отже, законодавець передбачив право відступлення тільки дійсної вимоги, яка існувала на момент переходу цих прав.

Оскільки на момент переходу права вимоги до позивача зобов'язання відповідача за договором купівлі-продажу було виконано у повному обсязі, висновок суду касаційної інстанції, що угода про заміну кредитора у зобов'язанні не породжувала жодних прав та обов'язків для відповідача перед позивачем, є обґрунтованим і законним (*постанова Верховного Суду України від 1 квітня 2015 р. у справі № 3-30гс15*).

2. З огляду на те, що на момент укладення договору про відступлення права вимоги відповідач виконав свої зобов'язання перед первісним кредитором зі сплати суми основного боргу за договором у повному обсязі, що підтверджується рішенням господарського суду в іншій справі, то угода про заміну кредитора у зобов'язанні не породжувала жодних прав та обов'язків для відповідача, у зв'язку з чим висновок суду каса-

ційної інстанції про відсутність правових підстав для задоволення позову нового кредитора є законним і обґрунтованим (*постанова Верховного Суду України від 17 червня 2015 р. у справі № 3-235гс15*).

3. За загальним правилом, заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, оскільки не впливає на характер, обсяг і порядок виконання ним своїх обов'язків, не погіршує становища боржника та не зачіпає його інтересів, однак сторони мають право додатково врегулювати порядок заміни кредитора у договорі.

Тобто відсутність згоди боржника на заміну кредитора у зобов'язанні, якщо обов'язковість такої згоди передбачено договором, є підставою для визнання договору про відступлення права вимоги відповідно до ч. 1 ст. 203 ЦК України недійсним, оскільки він суперечить положенням ч. 1 ст. 516 ЦК України (*постанова Верховного Суду України від 15 квітня 2015 р. у справі № 3-43гс15*).

4. Статтею 512 ЦК України визначено підстави заміни кредитора у зобов'язанні, зокрема внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги).

Відступлення права вимоги є договірною передачею вимог первісного кредитора новому кредиторові та відбувається на підставі укладеного між ними правочину, при цьому заміна кредитора саме у зобов'язанні допускається протягом

усього часу існування зобов'язання, якщо це не суперечить договору та не заборонено законом.

За змістом статей 514, 516 ЦК України до нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі та на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом. Заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлено договором або законом. Якщо боржник не був письмово повідомлений про заміну кредитора у зобов'язанні, новий кредитор несе ризик настання несприятливих для нього наслідків.

Отже, із зазначених норм матеріального права вбачається, що за загальним правилом заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, оскільки не впливає на характер, обсяг і порядок виконання ним своїх обов'язків, не погіршує становища боржника та не зачіпає його інтересів, що не позбавляє сторін права додатково врегулювати порядок заміни кредитора у договорі.

Спори, що виникають із договорів купівлі-продажу

Відсутність довіреності за наявності інших первинних документів, що підтверджують здійснення господарської операції з передачі товару, не може заперечувати цю господарську операцію.

За таких обставин Вищий господарський суд України помилково погодився з висновком апе-

ляційного господарського суду про визнання недійсним одностороннього правочину про зарахування зустрічних однорідних вимог у певному обсязі не припиняє зобов'язальних правовідносин банку та його клієнта за депозитним договором у цілому, тому сама по собі заміна кредитора (клієнта) у депозитному зобов'язанні шляхом відступлення права вимоги із зазначенням у договорі обсягу зобов'язання, яке передається, не обмежує цивільних прав учасників спірних правовідносин і не впливає на правомірність цієї.

Крім того, застагодержатель у кредитних правовідносинах не заявив вимог про недійсність договору відступлення права вимог за депозитним договором (цесія), тому висновок суду про порушення умов договору застави при відчуженні права вимоги за депозитним договором є помилковим, оскільки суперечить принципу диспозитивності (*постанова Верховного Суду України від 3 червня 2015 р. у справі № 3-198гс15*).

ляційного господарського суду про те, що лише довіреність на отримання матеріальних цінностей є первинним документом, який підтверджує здійснення господарської операції з відпуску цінностей (*постанова Верховного Суду України від 29 квітня 2015 р. у справі № 3-77гс15*).

Спори, що виникають із договорів постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу

1. Згідно з ч. 1 ст. 15 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

Статтею 20 ГК України, зміст якої кореспондується з положеннями ст. 16 ЦК України, визначено способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, зокрема передбачено можливість захисту прав та інтересів у спосіб, встановлений законом або договором.

Враховуючи, що компанія не визнає права товариства на повне списання заборгованості, встановленої судовим рішенням, останнє використало своє право на звернення до суду в спосіб, передбачений Законом України від 12 травня 2011 р. № 3319-VI «Про деякі питання заборгованості за спожитий природний газ та електричну енергію» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин)

(*постанова Верховного Суду України від 25 березня 2015 р. у справі № 3-16гс15*).

2. Вищий господарський суд України безпідставно не взяв до уваги, що за умовами договору про організацію взаєморозрахунків передбачалося не тільки надання державою коштів на погашення заборгованості, але також змінювалися строки виконання боржником грошових зобов'язань перед кредитором, які виникли на підставі іншого договору.

Так, за змістом підпунктів 2, 3 п. 10 договору про організацію взаєморозрахунків сторони зобов'язалися не вчиняти до проведення взаєморозрахунків дій з погашення заборгованості відповідно до договору; перерахувати кошти наступній стороні не пізніше наступного дня після надходження коштів на їх рахунок.

Договір набув чинності, а держава профінансувала погашення заборгованості. Договір не передбачав можливості існування між сторо-

нами інших грошових зобов'язань і підстав для інших грошових вимог.

Як установили суди, розрахунок за поставлений природний газ відбувся у порядку та строки, передбачені у договорі про організацію взаєморозрахунків.

Спори, що виникають із договорів найму (оренди), лізингу

1. Внесення постановою Кабінету Міністрів України змін до Методики розрахунку орендної плати (щодо розміру ставок орендної плати), згідно з якою відповідно до умов договору оренди здійснюється визначення розміру орендної плати за державне майно, є підставою для зміни розміру орендної плати та зміни умов зазначеного договору в цій частині (з урахуванням передбаченої умовами договору оренди можливості перегляду розміру орендної плати) (постанова Верховного Суду України від 18 березня 2015 р. у справі № 3-19гс15).

2. Статтею 9 Закону України від 10 квітня 1992 р. № 2269-ХІІ «Про оренду державного та комунального майна» і ст. 6 Закону України від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (далі — Закон № 540/97-ВР) не передбачено необхідності узгодження у договорі оренди цільового призначення орендованого майна за кожним із видів господарської діяльності.

Спори, що виникають із договорів про надання послуг

Статтями 526 і 629 ЦК України передбачено, що договір є обов'язковим для виконання сторонами, а зобов'язання за ним має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог — відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Спори, що виникають із договорів страхування

1. Згідно з ч. 1 ст. 990 ЦК України страховик здійснює страхову виплату відповідно до умов договору на підставі заяви страхувальника (його правонаступника) або іншої особи, визначеної договором, і страхового акта (аварійного сертифіката).

Згідно з частинами 4 і 18 ст. 9 Закону № 85/96-ВР розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат визначаються за домов-

Отже, відповідач дотримався строків виконання зобов'язання, тому підстав для застосування положень ч. 2 ст. 625 ЦК України не було (постанова Верховного Суду України від 25 березня 2015 р. у справі № 3-23гс15).

Згідно з п. 10 Методики розрахунку і порядку використання плати за оренду державного майна, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 1995 р. № 786, розмір річної орендної плати за оренду нерухомого майна бюджетними організаціями, які утримуються за рахунок державного бюджету, становить 1 грн на рік (постанови Верховного Суду України від 1 квітня 2015 р. у справі № 3-124гс15, від 29 квітня 2015 р. у справі № 3-55гс15 та від 27 травня 2015 р. у справі № 3-207гс15).

3. Підприємство зв'язку, яке відповідно до вимог чинного законодавства та своїх статутних документів здійснює підтримку засобів масової інформації шляхом поширення періодичних друкованих видань, має право на отримання в оренду комунального майна на тих самих умовах, що і бюджетні установи, зі сплатою оренди у розмірі 1 грн на рік, і таке право підприємства зв'язку прямо та без обмежень передбачено ч. 3 ст. 6 Закону № 540/97-ВР (постанова Верховного Суду України від 27 травня 2015 р. у справі № 3-107гс15).

Оскільки фактичний обсяг вантажопереробки є меншим від визначеного у договорі про надання послуг, то Вищий господарський суд України дійшов передчасного висновку про відсутність підстав для стягнення з товариства суми компенсації втрат позивача, передбаченої договором (постанова Верховного Суду України від 18 лютого 2015 р. у справі № 3-6гс15).

леністю між страховиком та страхувальником під час укладання договору страхування або внесення змін до договору страхування, або у випадках, передбачених чинним законодавством, а франшиза — це частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором страхування.

Законом № 85/96-ВР і Законом України від 1 липня 2004 р. № 1961-IV «Про обов'язкове

страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (далі — Закон № 1961-IV) не передбачено зобов'язання страховика за договором добровільного страхування визначати розмір страхового відшкодування тільки у розмірі, встановленому звітом про оцінку транспортного засобу, оскільки цей звіт є попереднім оціночним документом, що визначає можливу, але не остаточну суму витрат на відновлення транспортного засобу.

За таких обставин висновок суду касаційної інстанції, що, виплативши страхове відшкодування відповідно до умов договору добровільного страхування наземного транспорту, відповідач набув права зворотної вимоги до позивача у сумі страхового відшкодування — у межах фактичних затрат із вирахуванням франшизи, є обґрунтованим і законним (*постанова Верховного Суду України від 15 квітня 2015 р. у справі № 3-50гс15*).

2. Відповідно до підпункту 37.1.4 п. 37.1 ст. 37 Закону № 1961-IV підставою для відмови у здійсненні страхового відшкодування (регламентної

виплати) є неподання заяви про страхове відшкодування впродовж одного року, якщо шкода заподіяна майну потерпілого, і трьох років, якщо шкода заподіяна здоров'ю або життю потерпілого, з моменту скоєння дорожньо-транспортної пригоди.

Тобто зазначена норма визначає можливість відмови страховика виплатити страхове відшкодування страхувальнику в разі неподання заяви про страхове відшкодування впродовж встановлених строків і не містить підстав для відмови у задоволенні вимоги страховика, який виплатив страхове відшкодування згідно з договором майнового страхування, до особи, відповідальної за завдані збитки, про відшкодування виплачених страховиком фактичних сум у межах, передбачених договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (*постанова Верховного Суду України від 15 квітня 2015 р. у справі № 3-49гс15*).

(Продовження матеріалу буде опубліковано в наступних номерах журналу)

Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судових рішень за I півріччя 2015 р. *

100.000.000 ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ВИТРАТИ І ВИТРАТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень п. 7 ст. 10 Закону України від 26 січня 1993 р. № 2939-XII «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 2939-XII), Положення про Державну фінансову інспекцію України, затвердженого Указом Президента України від 23 квітня 2011 р. № 499/2011 (далі — Положення, Держфінінспекція відповідно) щодо повноважень органу державного фінансового контролю.

Згідно з Положенням Держфінінспекція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України та який входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю (п. 1 Положення).

Держфінінспекція відповідно до покладених на неї завдань вживає в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб, а саме: вимагає від керівників та інших службових осіб підконтрольних установ усунення виявлених порушень законодавства; звертається до суду в інтересах держави, якщо підконтрольною установою не забезпечено виконання

* Продовження. Початок матеріалу опубліковано в журналі за 2016 р. № 1. — С. 15—28.

вимог до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства з питань збереження і використання активів <...> (підпункт 4 п. 4 Положення).

Відповідно до п. 6 Положення Держфінінспекція для виконання покладених на неї завдань має право в установленому порядку, зокрема, пред'являти керівникам та іншим особам підприємств, установ та організацій, що контролюються, обов'язкові до виконання вимоги щодо усунення виявлених порушень законодавства; при виявленні збитків, завданих державі чи об'єкту контролю, визначати їх розмір згідно з методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України.

Також Положенням встановлено, що у разі якщо підконтрольною установою не забезпечено виконання вимог до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю

Аналіз наведених норм права дає колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України підстави вважати, що органу державного фінансового контролю надано можливість здійснювати контроль за використанням коштів державного і місцевого бюджетів та у разі виявлення порушень законодавства пред'являти обов'язкові до виконання вимоги щодо усунення таких правопорушень. Вимога органу державного фінансового контролю спрямована на корегування роботи підконтрольної організації та приведення її у відповідність із вимогами законодавства, і в цій частині вона є обов'язковою до виконання.

При виявленні збитків, завданих державі чи об'єкту контролю, орган державного фінансового контролю має право визначати їх розмір згідно з методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України, та зазначити про їх наявність у вимозі, а також звернутися до суду в інтересах держави, якщо підконтрольною установою не забезпечено виконання вимог до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства з питань збереження і використання активів.

Отже, такі збитки не можуть бути примусово стягнуті з підконтрольної установи шляхом вимоги, вони відшкодовуються у судовому порядку за позовом органу державного фінансового контролю і правильність їх обчислення, як і наявність підстав для відшкодування, перевіряє суд, який розглядає відповідний позов, а не позов підконтрольної установи про визнання протиправною вимоги про відшкодування збитків, яка не породжує безпосередньо права чи обов'язки для цієї установи, оскільки обов'язкова до виконання лише в частині усунення допущених порушень законодавства і за допомогою якої неможливо примусово стягнути виявлені в ході перевірки збитки (*постанова Верховного Суду України від 21 квітня 2015 р. у справі № 21-69a15*).

130.000.000 ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БУДІВНИЦТВА, МІСТОБУДУВАННЯ ТА АРХІТЕКТУРИ

130.030.000 Прийняття в експлуатацію завершених об'єктів

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень ст. 2 Закону України від 14 жовтня 1994 р. № 208/94-ВР «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» (у редакції Закону України від 22 грудня 2011 р. № 4220-VI; далі — Закон № 208/94-ВР) щодо відповідальності суб'єктів містобудування за наведення недостовірних даних у декларації про готовність об'єкта до експлуатації чи акті готовності до експлуатації.

Відповідно до ст. 41 Закону України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності»¹ (далі — Закон № 3038-VI) державний архітектурно-будівельний контроль — це сукупність заходів, спря-

порушень законодавства з питань збереження і використання активів, Держфінінспекція має право звернутися до суду в інтересах держави.

Зазначені норми кореспондуються з положеннями п. 7 ст. 10 Закону № 2939-XII, згідно з якими органу державного фінансового контролю надано право пред'являти керівникам та іншим особам підприємств, установ та організацій, що контролюються, обов'язкові до виконання вимоги щодо усунення виявлених порушень законодавства, вилучати в судовому порядку до бюджету виявлені ревізіями приховані і занижені валютні та інші платежі, ставити перед відповідними органами питання про припинення бюджетного фінансування і кредитування, якщо отримані підприємствами, установами та організаціями кошти і позички використовуються з порушенням чинного законодавства.

мованих на дотримання вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил.

Державний архітектурно-будівельний контроль здійснюється інспекціями державного архітектурно-будівельного контролю в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

¹ У редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин.

Посадові особи інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю під час перевірки мають право, зокрема, скласти протоколи про вчинення правопорушень, акти перевірок та накладати штрафи відповідно до закону.

Згідно із ч. 10 ст. 39 Закону № 3038-VI замовник відповідно до закону несе відповідальність за повноту та достовірність даних, зазначених у поданій ним декларації про готовність об'єкта до експлуатації, та за експлуатацію об'єкта без зареєстрованої декларації або сертифіката.

Відповідальність юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців (суб'єктів містобудування) за правопорушення у сфері містобудівної діяльності встановлена в Законі № 208/94-ВР.

Законом України від 22 грудня 2011 р. № 4220-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності та вдосконалення державного регулювання у сфері містобудівної діяльності» (далі — Закон № 4220-IV), який набрав чинності 19 січня 2012 р., було внесено зміни до Закону № 208/94-ВР, згідно з якими цей Закон викладено в новій редакції.

Так, п. 6 ч. 2 ст. 2 Закону № 208/94-ВР передбачає, що суб'єкти містобудування, які є замовниками будівництва об'єктів (у разі провадження містобудівної діяльності), або ті, що виконують функції замовника і підрядника одночасно, несуть відповідальність у вигляді штрафу за експлуатацію або використання об'єктів будівництва, не прийнятих в експлуатацію, а також наведення

недостовірних даних у декларації про готовність об'єкта до експлуатації чи акті готовності об'єкта до експлуатації: об'єктів IV категорії складності — у розмірі 370 мінімальних заробітних плат.

Відповідно до ст. 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

У Рішенні від 9 лютого 1999 р. № 1-рп/99 Конституційний Суд України зазначив, що за закріпленням у наведеній статті Конституції України принципом дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце.

Тобто Закон № 208/94-ВР, зокрема положення п. 6 ч. 2 ст. 2 щодо накладення штрафу за наведення недостовірних даних у декларації про готовність об'єкта до експлуатації чи акті готовності об'єкта до експлуатації, регулює питання відповідальності тих суб'єктів містобудування, які вчинили правопорушення у сфері містобудування після набрання чинності цим Законом.

Конституційний принцип незворотності дії законів, які погіршують становище особи, дає суду підстави для висновку про неможливість застосування санкцій за дії (бездіяльність), які на момент, коли вони мали місце, за попереднього правового регулювання не були правопорушенням.

Ураховуючи вищенаведене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України на підставі аналізу зазначених норм права дійшла висновку, що суб'єкти містобудування несуть відповідальність за наведення недостовірних даних у декларації про готовність об'єкта до експлуатації чи акті готовності до експлуатації з 19 січня 2012 р., тобто з дня набрання чинності редакцією п. 6 ч. 2 ст. 2 Закону № 208/94-ВР зі змінами, внесеними Законом № 4220-IV, яка передбачає вказану відповідальність (*постанова Верховного Суду України від 2 червня 2015 р. у справі № 21-369а15*).

130.080.000 Містобудівні нормативи. Містобудівна документація. Експертиза

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень абз. 1 п. 4 ч. 2 ст. 2 Закону України від 14 жовтня 1994 р. № 208/94-ВР «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» (далі — Закон № 208/94-ВР) та ч. 8 ст. 36 Закону України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності» (далі — Закон № 3038-VI) щодо правомірності притягнення до відповідальності за повноту та достовірність даних, зазначених замовником у декларації про початок виконання будівельних робіт, тільки у випадку реєстрації (прийняття) такої декларації територіальними органами Державної архітектурно-будівельної інспекції України (далі — Держархбудінспекція).

Відповідно до ч. 2 ст. 41 Закону № 3038-VI державний архітектурно-будівельний контроль здійснюється органами державного

архітектурно-будівельного контролю в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Згідно з пунктами 1, 5 Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2011 р. № 553, державний архітектурно-будівельний контроль здійснюється Держархбудінспекцією та її територіальними органами за територіальним принципом (у межах областей) у порядку проведення планових та позапланових перевірок.

Пунктами 9, 10 Порядку накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1995 р. № 244 (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), передбачено, що про вчинення правопорушення у сфері містобудівної діяльності керівник структурного підрозділу інспекції або головний державний інспектор складає протокол про правопорушення у сфері містобудівної діяльності.

У п. 11 цього ж Порядку встановлено, що у разі вчинення одним суб'єктом містобудування двох або більше правопорушень у сфері містобудівної діяльності протокол складається стосовно кожного правопорушення окремо. У разі вчинення одного правопорушення у сфері містобудівної діяльності кількома суб'єктами містобудування протокол складається стосовно кожного з них окремо.

На підставі аналізу наведених норм права, зокрема п. 8 ст. 36 Закону № 3038-VI, колегія суддів дійшла висновку, що поняття «подання декларації» як складова підстав для відповідальності за повноту та достовірність зазначених в ній даних включає і реєстрацію (прийняття) Інспекцією державного архітектурно-будівельного контролю у Полтавській області цієї декларації. У разі використання Інспекцією свого права на відмову у реєстрації декларації та повернення її для виправлення виявлених недоліків така декларація не може вважатися поданою та бути підставою для притягнення до відповідальності, передбаченої Законом № 208/94-ВР за порушення норм Закону № 3038-VI (постанова Верховного Суду України від 2 червня 2015 р. у справі № 21-720a15).

Пунктом 2 ч. 1 ст. 34 Закону № 3038-VI передбачено, що замовник має право виконувати будівельні роботи після реєстрації відповідною інспекцією державного архітектурно-будівельного контролю дозволу на виконання будівельних робіт — щодо об'єктів будівництва, що належать до I—III категорій складності.

Абзацом 1 п. 4 ч. 2 ст. 2 Закону № 208/94-ВР визначено, що суб'єкти містобудування, які є замовниками будівництва об'єктів, або ті, що виконують функції замовника і підрядника одночасно, несуть відповідальність у вигляді штрафу за виконання будівельних робіт без реєстрації декларації про початок виконання таких робіт, а також наведення недостовірних даних у зазначеній декларації.

Суд установив, що декларація про початок виконання будівельних робіт повернута позивачеві на доопрацювання і повторно ним не подана.

Згідно з ч. 12 ст. 2 Закону № 208/94-ВР у разі вчинення суб'єктами містобудування двох або більше правопорушень штрафи накладають за кожне вчинене правопорушення окремо.

За п. 8 ст. 36 Закону № 3038-VI замовник відповідно до закону несе відповідальність за повноту та достовірність даних, зазначених у поданій ним декларації про початок виконання будівельних робіт, та виконання будівельних робіт без зареєстрованої декларації.

150.000.000 ЗЕМЕЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

150.020.000 Склад земель. Категорії земель. Державний земельний кадастр

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень ст. 198 ЗК України, ст. 55 Закону України від 22 травня 2003 р. № 858-IV «Про землеустрій» (далі — Закон № 858-IV), Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками, затвердженої наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 18 травня 2010 р. № 376 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 червня 2010 р. за № 391/17686; далі — Інструкція) щодо особливостей внесення відомостей до Державного земельного кадастру (далі — Кадастр).

7 липня 2011 р. Верховна Рада України прийняла Закон України від 7 липня 2011 р. № 3613-VI «Про Державний земельний кадастр» (далі — Закон № 3613-VI), окремі положення якого набрали чинності з 7 серпня 2011 р.

Відповідно до ст. 1 цього Закону Державний земельний кадастр — це єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах державного кордону України, їх цільове призначення, обмеження у їх викорис-

танні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами; державна реєстрація земельної ділянки — внесення до Кадастру передбачених цим Законом відомостей про формування земельної ділянки та присвоєння їй кадастрового номера.

За ч. 1 ст. 11 Закону № 3613-VI відомості про об'єкти Кадастру під час внесення їх до Кадастру мають відповідати існуючим характеристикам об'єктів у природі (на місцевості), визначеним з точністю відповідно до державних стандартів, норм та правил, технічних регламентів.

Зміст відомостей про земельні ділянки, підстави та основні вимоги щодо внесення таких відомостей до Кадастру передбачені статтями 15, 21 зазначеного Закону.

У ст. 23 цього Закону наведено визначення поняття «електронний документ», що містить відомості про результати робіт із землеустрою та оцінки земель, які підлягають внесенню до Кадастру, та правила його ведення, а саме:

1. Документація із землеустрою та оцінки земель, яка є підставою для внесення відомостей до Кадастру, подається органу, що здійснює внесення таких відомостей, також у формі електронного документа.

2. Вимоги до змісту, структури і технічних характеристик електронного документа визначаються Порядком ведення Кадастру.

3. Електронний документ подається Державному кадастровому реєстратору, який здійснює внесення відповідних відомостей до Кадастру, разом із документацією, яка є підставою для такого внесення, у паперовому вигляді.

Перевірка відповідності наданого електронного документа наявним даним Кадастру та встановленим вимогам до змісту, структури і технічних характеристик щодо розроблення такого документа здійснюється Державним кадастровим реєстратором, уповноваженим здійснювати внесення відповідних відомостей до Кадастру, протягом строку, встановленого ст. 21 цього Закону для їх внесення.

Наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 2 листопада 2009 р. № 573 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 15 лютого 2010 р. за № 157/17452) затверджено Вимоги до структури, змісту та формату оформлення результатів робіт із землеустрою в електронному вигляді (обмінного файлу) (далі — Вимоги).

Ці Вимоги встановлюють порядок оформлення результатів робіт із землеустрою в електронному вигляді (обмінного файлу), які формуються з

метою внесення даних до Поземельної книги та книги записів реєстрації державних актів на право власності на землю та на право постійного користування землею, договорів оренди землі, які ведуться в електронному вигляді, та визначають набір базових лексичних та синтаксичних правил для побудови обмінних файлів (п. 1.1 Вимог).

Обмінний файл — це електронний документ уніфікованої форми для обміну інформацією, яка використовується при веденні Поземельної книги та книги записів реєстрації державних актів на право власності на землю та на право постійного користування землею, договорів оренди землі в електронному вигляді, державного земельного кадастру і здійсненні топографо-геодезичних робіт, робіт із землеустрою (абз. 4 п. 1.2 Вимог).

Зміст обмінного файлу формується на основі відомостей, що містяться у паперових документах, складених виконавцями робіт (п. 1.3 Вимог).

До відомостей обмінного файлу належить інформація про: результати та виконавців робіт із землеустрою та оцінки земель, топографо-геодезичних робіт; земельно-кадастрові одиниці; територіальні зони; суб'єктів земельних відносин; права на земельні ділянки; обмеження використання земельних ділянок; земельні угіддя (п. 1.4 Вимог).

Базовими елементами формування обмінного файлу є геодезичні дані (координати точок повороту меж земельно-кадастрових одиниць), які забезпечують просторову основу інших відомостей обмінного файлу і можливості їх використання у складі автоматизованої системи державного земельного кадастру (п. 1.5 Вимог).

Державна управлінська реєстраційна функція стосовно земельних ділянок до набрання чинності вищезгаданим Законом реалізовувалась у порядку, визначеному ст. 198 ЗК України, ст. 55 Закону № 858-IV та відповідними підзаконними актами.

Трансформація правового регулювання узгоджена нормами Прикінцевих та перехідних положень Закону № 3613-VI, зокрема п. 4, яким передбачено, що у разі якщо земельні ділянки, обмеження (обтяження) у їх використанні зареєстровані до набрання чинності цим Законом у Державному реєстрі земель (далі — Реєстр), відомості про такі земельні ділянки, обмеження (обтяження) підлягають перенесенню до Кадастру в автоматизованому порядку, без подання заяв про це їх власниками, користувачами та без стягнення плати за таке перенесення.

При цьому абз. 2 п. 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону № 3613-VI встановлено, що у разі якщо відомості про зазначені земельні ділянки не внесені до Реєстру, їх державна реєстрація здійснюється на підставі технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) за заявою їх власників (користувачів земельної ділянки державної чи комунальної власності).

Проаналізувавши наведені норми законодавства в їх сукупності, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що формування Кадастру як індивідуального спеціалізованого реєстру земельних ділянок потребує максимально точних геоінформаційних даних. Цього вимагають і норми Закону № 3613-VI, який у цьому випадку є спеціальним за сферою регулювання відносин.

Колегія суддів доходить висновку, що внесення відомостей про земельну ділянку до Кадастру можливе за наявності не лише цивільно-правової угоди (купівлі-продажу, дарування тощо), а й інших передбачених законодавством даних щодо розташування земельної ділянки та її площі, які становлять зміст обмінного файлу (*постанова Верховного Суду України від 12 травня 2015 р. у справі № 21-119а15*).

150.040.000 Надання і вилучення земель

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень ст. 118 ЗК України (у редакції на час виникнення спірних правовідносин) щодо реалізації громадянами права в одержанні безоплатно у власність земельної ділянки із земель державної або комунальної власності для ведення фермерського господарства, ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка), індивідуального дачного будівництва, будівництва індивідуальних гаражів у межах норм безоплатної приватизації.

Статтю 19 Конституції України передбачено, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повно-

важень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

У ст. 58 Конституції України зазначено, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

На час звернення позивача із заявою до Одеської міської ради ч. 6 ст. 118 ЗК України було передбачено, що громадяни, зацікавлені в одержанні безоплатно у власність земельної ділянки із земель державної або комунальної власності для ведення фермерського господарства, ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибної ділянки), індивідуального дачного будівництва, будівництва індивідуальних гаражів у межах норм безоплатної приватизації, подають заяву до відповідної районної, Київської чи Севастопольської міської державної адміністрації або сільської, селищної, міської ради за місцезнаходженням земельної ділянки. У заяві зазначаються бажані розміри та мета її використання (*постанова Верховного Суду України від 9 червня 2015 р. у справі № 21-496а15*).

160.000.000 ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

160.050.000 Землі лісового фонду

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статей 125, 126 ЗК України (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), п. 5 Прикінцевих положень ЛК України (у редакції, чинній на час виникнення спір-

них правовідносин) щодо застосування вказаних положень законодавства при вирішенні питання щодо перебування земельної лісової ділянки в користуванні державного лісгосподарського підприємства.

Верховний Суд України вирішував питання про усунення розбіжностей у застосуванні зазначеної норми права і в постанові від 24 грудня 2014 р. у справі № 6-212цс14 дійшов такого правового висновку.

Землі України за основним цільовим призначенням поділяються на відповідні категорії, у тому числі землі лісгосподарського призначення (ст. 19 ЗК України).

Згідно з частинами 1, 2 та 4 ст. 20 ЗК України віднесення земель до тієї чи іншої категорії здійснюється на підставі рішень органів державної влади, Верховної Ради АР Крим, Ради міністрів АР Крим та органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень. Зміна цільового призначення земель провадиться органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, які приймають рішення про передачу цих земель у власність або надання у користування, вилучення (викуп) земель і затверджують проекти землеустрою або приймають рішення про створення об'єктів природоохоронного та історико-культурного призначення. Зміна цільового призначення земель, зайнятих лісами, провадиться з урахуванням висновків органів виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища та лісового господарства.

Порушення порядку встановлення та зміни цільового призначення земель є підставою для визнання недійсними рішень органів державної влади, Верховної Ради АР Крим, Ради міністрів АР Крим та органів місцевого самоврядування про надання (передачу) земельних ділянок громадянам та юридичним особам; визнання недійсними угод щодо земельних ділянок; відмови в державній реєстрації земельних ділянок або визнання реєстрації недійсною; притягнення до відповідальності відповідно до закону громадян та юридичних осіб, винних у порушенні порядку встановлення та зміни цільового призначення земель (ст. 21 ЗК України).

Згідно зі ст. 55 ЗК України до земель лісгосподарського призначення належать землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства. До земель лісгосподарського призначення не належать землі, зайняті: зеленими насадженнями у межах населених пунктів, які не віднесені до категорії лісів; окремими деревами і групами дерев,

чагарниками на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках.

Відповідно до статей 56, 57 ЗК України землі лісгосподарського призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Громадянам та юридичним особам за рішенням органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади можуть безоплатно або за плату передаватись у власність замкнені земельні ділянки лісгосподарського призначення загальною площею до 5 га у складі угідь селянських, фермерських та інших господарств. Громадяни і юридичні особи в установленому порядку можуть набувати у власність земельні ділянки деградованих і малопродуктивних угідь для заліснення. Земельні ділянки лісгосподарського призначення за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування надаються в постійне користування спеціалізованим державним або комунальним лісгосподарським підприємствам, іншим державним і комунальним підприємствам, установам та організаціям, у яких створено спеціалізовані підрозділи, для ведення лісового господарства. Порядок використання земель лісгосподарського призначення визначається законом.

Таким чином, землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства, належать до земель лісгосподарського призначення, на які поширюється особливий режим щодо використання, надання в користування та передачі у власність.

При цьому за ст. 3 ЗК України земельні відносини, що виникають при використанні лісів, регулюються також нормативно-правовими актами про ліси, якщо вони не суперечать цьому Кодексу.

Водночас у ч. 2 ст. 5 ЛК України передбачено, що правовий режим земель лісгосподарського призначення визначається нормами земельного законодавства. Отже, застосування норм земельного та лісового законодавства при визначенні правового режиму земель лісгосподарського призначення має базуватися на пріоритетності норм земельного законодавства перед нормами лісового законодавства, а не навпаки.

Оскільки земельна ділянка й права на неї на землях лісгосподарського призначення є об'єктами земельних правовідносин, то суб'єкт-

ний склад і зміст таких правовідносин мають визначатися згідно з нормами земельного законодавства в поєднанні з нормами лісового законодавства в частині використання та охорони лісового фонду.

Основною рисою земель лісогосподарського призначення є призначення цих земель саме для ведення лісового господарства, що за змістом ст. 63 ЛК України полягає у здійсненні комплексу заходів з охорони, захисту, раціонального використання та розширеного відтворення лісів.

Використанню лісогосподарських земель за їх цільовим призначенням законодавство надає пріоритет: складовою охорони земель є захист лісових земель та чагарників від необґрунтованого їх вилучення для інших потреб (п. «б» ч. 1 ст. 164 ЗК України).

Отже, однією з основних особливостей правового режиму земель лісогосподарського призначення є нерозривний зв'язок їх використання із лісокористуванням.

Планування використання земель лісогосподарського призначення здійснюється головним чином у формі лісовпорядкування, яке, зокрема, передбачає складання проектів організації і розвитку лісового господарства та здійснення авторського нагляду за їх виконанням (п. 13 ст. 46 ЛК України).

Паралельно із земельним кадастром здійснюється облік лісів та ведеться органами лісового господарства державний лісовий кадастр на основі державного земельного кадастру (ч. 2 ст. 49 ЛК України). Державний лісовий кадастр включає: облік якісного і кількісного стану лісового фонду України; поділ лісів на категорії залежно від основних виконуваних ними функцій; грошову оцінку лісів (у необхідних випадках); інші показники (ст. 51 цього Кодексу).

Відповідно до ст. 7 ЛК України ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу.

Згідно зі ст. 8 цього Кодексу у державній власності перебувають усі ліси України, крім лісів, що перебувають у комунальній або приватній власності. Право державної власності на ліси набувається і реалізується державою в особі Кабінету Міністрів України, Ради міністрів АР Крим, місцевих державних адміністрацій відповідно до закону.

За ст. 13 ЗК України до повноважень Кабінету Міністрів України в галузі земельних відносин належить, зокрема, розпорядження землями державної власності в межах, визначених цим Кодексом.

Передача у власність, надання в постійне користування для нелісогосподарських потреб земельних лісових ділянок площею більш як 1 га, що перебувають у державній власності, належить до повноважень Кабінету Міністрів України у сфері лісових відносин (ст. 27 ЛК України).

Згідно із ч. 2 ст. 149 ЗК України вилучення земельних ділянок провадиться за згодою землекористувачів на підставі рішень Кабінету Міністрів України, Ради міністрів АР Крим, місцевих державних адміністрацій, сільських, селищних, міських рад відповідно до їх повноважень.

Відповідно до ч. 9 ст. 149 ЗК України Кабінет Міністрів України вилучає земельні ділянки державної власності, які перебувають у постійному користуванні, — ріллю, багаторічні насадження для несільськогосподарських потреб, ліси для нелісогосподарських потреб, а також земельні ділянки природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного призначення та суб'єктів господарювання залізничного транспорту загального користування у зв'язку з їх реорганізацією шляхом злиття під час утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування відповідно до Закону України від 23 лютого 2012 р. № 4442-VI «Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування», крім випадків, визначених частинами 5—8 цієї статті, та у випадках, визначених ст. 150 цього Кодексу.

За ст. 48 ЛК України в матеріалах лісовпорядкування дається якісна і кількісна характеристика кожної лісової ділянки, комплексна оцінка ведення лісового господарства, що є основою для розроблення на засадах сталого розвитку проекту організації та розвитку лісового господарства відповідного об'єкта лісовпорядкування. Проект організації та розвитку лісового господарства передбачає екологічно обґрунтоване ведення лісового господарства і розробляється відповідно до нормативно-правових актів, що регулюють організацію лісовпорядкування. У проекті організації та розвитку лісового господарства визначаються і обґрунтовуються основні напрями організації і розвитку лісового господарства об'єкта лісовпорядкування з урахуванням стану та перспектив економічного і соціального розвитку регіону. Матеріали лісовпорядкування затверджуються в установленому порядку органом виконавчої влади з питань лісового господарства АР Крим, територіальними органами центрального органу виконавчої влади з питань лісового господарства за погодженням відповідно з органом виконав-

чої влади з питань охорони навколишнього природного середовища АР Крим, територіальними органами центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища. Затверджені матеріали лісовпорядкування є обов'язковими для ведення лісового господарства, планування і прогнозування використання лісових ресурсів.

Згідно з нормами статей 181—184, 202—204 ЗК України, законів України від 7 липня 2011 р. № 3613-VI «Про Державний земельний кадастр» та від 22 травня 2003 р. № 858-IV «Про землеустрій» дані державного земельного кадастру — це документальне підтвердження відомостей про правовий режим земель, їх цільове призначення, їх розподіл серед власників землі і землекористувачів за категоріями земель, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, які ґрунтуються на підставі землепорядкової документації.

Згідно з п. 5 Прикінцевих положень ЛК України до одержання в установленому поряд-

ку державними лісгосподарськими підприємствами державних актів на право постійного користування земельними лісовими ділянками, документами, що підтверджують це право на раніше надані землі, є планово-картографічні матеріали лісовпорядкування.

Планово-картографічні матеріали лісовпорядкування складаються на підставі натурних лісовпорядкових робіт і камерального дешифрування аерознімків, містять детальну характеристику лісу. Перелік планово-картографічних лісовпорядкувальних матеріалів, методи їх створення, масштаби, вимоги до змісту та оформлення, якості виготовлення тощо регламентуються галузевими нормативними документами. Зокрема, за змістом п. 1.1 Інструкції про порядок створення і розмноження лісових карт, затвердженої Державним комітетом СРСР з лісового господарства 11 грудня 1986 р., планшети лісовпорядкувальні належать до планово-картографічних матеріалів лісовпорядкування.

Отже, системний аналіз наведених норм законодавства дає змогу дійти висновку про те, що при вирішенні питання щодо перебування земельної лісової ділянки в користуванні державного лісгосподарського підприємства необхідно враховувати положення п. 5 Прикінцевих положень ЛК України.

Крім того, слід зазначити, що відповідно до положень ст. 6 КАС України кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або інтереси. У випадках, установлених законом, до суду можуть звертатися органи та особи, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (*постанова Верховного Суду України від 27 січня 2015 р. у справі № 21-570а14*).

180.000.000 ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗВ'ЯЗКУ, ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

180.090.010 Загальні питання інформації та інформатизації

180.090.020 Інформаційна політика України в галузі інформації

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень статей 21, 22 Закону України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації»² (далі — Закон № 2939-VI) щодо випадків правомірної відмови у задоволенні запиту на інформацію.

Порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, та інформації, що становить суспільний інтерес, визначено у Законі № 2939-VI.

Публічна інформація — це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єк-

тами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом (ст. 1 Закону № 2939-VI).

Право на доступ до публічної інформації гарантується, зокрема, обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом (п. 1 ч. 3 ст. 3 Закону № 2939-VI).

² У редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин.

Відповідно до ст. 5 цього Закону доступ до публічної інформації забезпечується шляхом систематичного та оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на інформаційних стендах, будь-яким іншим способом; надання інформації за запитом на інформацію.

Аналіз наведеної норми дає підстави вважати, що запит на інформацію є одним із видів забезпечення доступу до публічної інформації.

Запит на інформацію — це прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні (ч. 1 ст. 19 Закону № 2939-VI).

У ст. 22 цього Закону зазначено, що відповідь розпорядника інформації про те, що інформація може бути одержана запитувачем із загальнодоступних джерел, вважається неправомірною відмовою в наданні інформації.

Під визначенням поняття «загальнодоступні джерела інформації», зокрема, розуміються довідники, адресні книги, реєстри, списки, друковані засоби масової інформації, засоби телерадіомовлення та інші подібні джерела інформації.

Здійснення розпорядником інформації заходів, спрямованих на забезпечення прозорості та

відкритості своєї діяльності шляхом оприлюднення інформації, яка є у його володінні, і посилання на неї у відповідях на запит не може вважатися неправомірною відмовою у наданні інформації.

Суди встановили, що, розглянувши запит громадської організації, Київський національний університет імені Тараса Шевченка 2 червня 2012 р. надав відповідь № 01/476-26, у якій зазначив, що правила прийому до університету у 2012 р., дислокація приміщень, які задіяні для підготовки та зарахування, встановлення квоти прийому різних категорій осіб та інші документи, які стосуються зарахування, розміщені на офіційному сайті: www.univ.kiev.ua.

Також зазначив, що приймальна комісія університету створює належні умови для присутності громадських спостерігачів на своїх засіданнях і надає їм можливість ознайомлення з документами, які надаються членам комісії до засідання.

За таких обставин рішення касаційного суду в цій справі не відповідає вимогам Закону № 2939-VI.

Крім того, якщо задоволення запиту на інформацію передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як 10 сторінок, запитувач зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк (ч. 2 ст. 21 Закону № 2939-VI).

Розпорядник інформації має право відмовити в задоволенні запиту, зокрема, якщо особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила передбачені ст. 21 цього Закону фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком (п. 3 ч. 1 ст. 22 Закону № 2939-VI) (постанова Верховного Суду України від 26 травня 2015 р. у справі № 21-102а15).

180.090.030 Інформаційна діяльність та її види. Ліцензування в інформаційній діяльності

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положень Закону України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV «Про телекомунікації» (далі — Закон № 1280-IV) з урахуванням норм Закону України від 16 травня 1995 р. № 160/95-ВР «Про зв'язок»³ (далі — Закон № 160/95-ВР) щодо умов, необхідних для продовження терміну дії ліцензії Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (далі — Комісія).

23 грудня 2003 р. набрав чинності Закон № 1280-IV, який встановлює правову основу діяльності у сфері телекомунікацій, визначає повноваження держави щодо управління та регулювання зазначеної діяльності, а також права, обов'язки та засади відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у цій діяльності або користуються телекомунікаційними послугами.

Відповідно до ч. 1 ст. 42 цього ж Закону діяльність у сфері телекомунікацій здійснюється за

умови включення до реєстру операторів, провайдерів телекомунікацій, а у визначених законом випадках — також за наявності відповідних ліцензій та/або дозволів.

Ліцензія — це документ, що засвідчує право суб'єкта господарювання на здійснення зазначеного в ньому виду діяльності у сфері телекомунікацій протягом визначеного строку на конкретних територіях з виконанням ліцензійних умов (ст. 1 Закону № 1280-IV).

Відповідно до ч. 7 ст. 42 Закону № 1280-IV ліцензуванню підлягають такі види діяльності

³ Закон втратив чинність на підставі Закону України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV.

у сфері телекомунікацій: надання послуг фіксованого телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку (місцевого, міжміського, міжнародного); надання послуг фіксованого телефонного зв'язку з використанням безпроводового доступу до телекомунікаційної мережі з правом технічного обслуговування і надання в користування каналів електрозв'язку (місцевого, міжміського, міжнародного); надання послуг рухомого (мобільного) телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку; надання послуг з технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж, мереж ефірного теле- і радіомовлення, проводового радіомовлення та телемереж. Тобто зазначеною нормою Закону розмежовано види діяльності у сфері телекомунікацій, зокрема з надання послуг фіксованого та рухомого (мобільного) телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування і надання в користування каналів електрозв'язку.

За правилами ч. 4 ст. 44 Закону № 1280-IV Комісії надано право включати до ліцензій на здійснення діяльності у сфері телекомунікацій для окремих операторів особливі умови.

Згідно з п. 6 Прикінцевих положень зазначеного Закону ліцензії на здійснення діяльності у сфері телекомунікацій та дозволи на використан-

ня номерного ресурсу, які були видані до набрання чинності цим Законом, зберігають чинність протягом визначеного в них терміну.

Процедура продовження строку дії ліцензії визначена ст. 49 Закону № 1280-IV, відповідно до ч. 1 якої у разі якщо суб'єкт господарювання має намір здійснювати зазначений у ліцензії вид діяльності у сфері телекомунікацій після закінчення строку її дії, він повинен не пізніше ніж за чотири місяці до закінчення строку дії ліцензії звернутися до національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, із заявою про продовження строку її дії в порядку, визначеному ч. 1 ст. 45 цього Закону. При цьому ч. 8 цієї статті встановлено, що така процедура застосовується тільки до тих видів діяльності, які ліцензуються відповідно до зазначеного Закону. А за правилами ч. 5 вказаної норми Закону Комісії надано право при продовженні строку дії ліцензії вносити зміни до особливих умов цієї ліцензії.

У справі, яка розглядається, суди встановили, що Комісія 17 червня 2010 р. видала Товариству ліцензію серії АВ № 546035 (переоформлена ліцензія від 29 грудня 2004 р. серії АА № 720189), строк дії якої у жовтні 2010 р. Товариство просило продовжити. У цій ліцензії зазначений вид господарської діяльності (будівництво і технічне обслуговування мереж зв'язку з рухомими об'єктами та надання послуг з їх використанням на території України), який ліцензовано відповідно до Закону № 160/95-ВР.

За таких обставин, проаналізувавши наведені норми права, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що частина виду діяльності, яка зазначена в оспорюваній ліцензії, зокрема надання послуг з використанням мереж зв'язку з рухомими об'єктами і їх технічне обслуговування, відповідає виду діяльності у сфері телекомунікацій, передбаченому п. 3 ч. 7 ст. 42 Закону № 1280-IV (надання послуг рухомого (мобільного) телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку), який підлягає ліцензуванню відповідно до Закону № 1280-IV. А отже, висновок суду касаційної інстанції про відсутність у Комісії підстав застосовувати процедуру продовження терміну дії ліцензії Товариства, оскільки зазначений у ній вид діяльності не підлягає ліцензуванню згідно із Законом № 1280-IV, не ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права (*постанова Верховного Суду України від 30 червня 2015 р. у справі № 21-856а15*).

(Продовження матеріалу буде опубліковано в наступних номерах журналу)

Судова практика і проблеми
вдосконалення законодавства

Підстави перегляду Верховним Судом України судових рішень у цивільних справах: законодавчі новели

С. С. Бичкова,
завідувач кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Summary

The article contains analysis of new grounds for revision by the Supreme Court of Ukraine of the decisions in civil cases—unequal application of the same provisions of procedural law in cases provided for by the law, and non-compliance of decision of the court of cassation with conclusion set forth in the Resolution of the Supreme Court of Ukraine. Based on the outcomes of research, it is justified that the Civil Procedural Code of Ukraine should be amended

Україна поставила собі за мету стати повноправним членом Європейського Союзу. Однак на цьому шляху необхідно уніфікувати українське законодавство із законодавством

Закону № 192-VIII «Про забезпечення права на справедливий суд». При обґрунтуванні необхідності прийняття відповідного законопроекту його розробники підкреслювали, що ос-

Єдиним універсальним стандартом справедливого судочинства, необхідним для забезпечення захисту прав і свобод, які гарантуються кожною демократичною правовою державою, є доступність правосуддя. Особливе ж місце у механізмі конституційно-правових гарантій права на справедливий суд посідає реалізація Верховним Судом України повноважень щодо перегляду судових рішень, одночасно виступаючи важливим правовим засобом захисту прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб

новним завданням держави у сфері правосуддя є проведення судової реформи, у результаті якої має бути забезпечено ефективний захист прав, свобод та інтересів в судовому порядку, на практиці реалізоване право на справедливий суд. Засадами ж державної

європейського співтовариства. Крім того, наша держава має виконувати взяті на себе зобов'язання. Насамперед це стосується підвищення національних стандартів у сфері судоустрою і судочинства, у тому числі й забезпечення права на справедливий суд, проголошеного в ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

політики щодо такого права мають стати, зокрема, юридична визначеність та однаковість судової практики¹.

Одним із останніх кроків в означеному напрямі стало прийняття 12 лютого 2015 р.

Із цим важко не погодитись. Адже саме суд ставить «останню крапку» в пошуку й утвердженні права при вирішенні конкретних справ, саме він уособлює (чи принаймні

¹ Див.: Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53217

має уособлювати) неупередженість і справедливість². При цьому єдиним універсальним стандартом справедливого судочинства, необхідним для забезпечення захисту прав і свобод, які гарантуються кожною демократичною правовою державою, є доступність правосуддя³. Особливе ж місце у механізмі конституційно-правових гарантій права на справедливий суд посідає реалізація Верховним Судом України повноважень щодо перегляду судових рішень, одночасно виступаючи важливим правовим засобом захисту прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб⁴.

Однак, зважаючи на обмеженість обсягу цієї наукової розвідки, не будемо вдаватися до детального аналізу змісту права на справедливий суд і засобів його забезпечення. Натомість зосередимо увагу на одній із новел згаданого вище Закону — на розширеному переліку підстав перегляду судових рішень Верховним Судом України.

Таким чином, при написанні цієї статті за мету було поставлено охарактеризувати дві нові підстави для перегляду Верховним Судом України судових рішень у цивільних справах, а саме:

– неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права — при оскарженні судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі або яке прийняте з порушенням правил підсудності або встановленої законом компетенції судів щодо розгляду цивільних справ;

– невідповідність судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права.

Деякі питання щодо повноважень Верховного Суду України у своїх працях досліджували І.В. Бейцун, К.В. Гусаров, М.І. Козюбра, В.В. Комаров, О.Ю. Костюченко, А.В. Лужанський, М.А. Погорецький, О.І. Попов, Я.М. Романюк, В.Ф. Сіренко, С.Я. Фурса, А.Г. Ярема та інші вчені.

Зазначеним вище підставам науковці приділяли увагу лише в контексті оптимізації цивільного процесуального законодавства та означення перспективних напрямів подальших наукових досліджень. Натомість детальний аналіз цих підстав для подання заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України допоки не проводився. Спробуємо усунути цю прогалину.

А.Г. Ярема та А.В. Лужанський правильно зауважили, що наявна постійна потреба «у реальному впровадженні єдиних підходів до однакового та правильного застосування чинного законодавства усіма правомочними суб'єктами, у тому числі й судами загальної юрисдикції». І на цьому тлі уніфікація правозастосування є доволі ефективним засобом забезпечення законності як однієї з основних засад судочинства, невід'ємним атрибутом утвердження принципу верховенства права⁵.

У цьому сенсі доречно уточнення В.В. Комарова про те, що: «перегляд рішень, що набрали законної сили, може здійснюватися в обмежених та виняткових випадках і визначається необхідністю, так би мовити, розвитку права з метою формування єдності судової практики»⁶. Однак з метою забезпечення такої єдності законодавець передбачав лише можливість усунення наслідків неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права.

Свого часу Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) та Дирекція з технічного співробітництва Генерального Директорату з прав людини та правових питань Ради Європи у Висновку до Закону України від 18 жовтня 2010 р. № 588/2010 «Про судоустрій і статус суддів» підкреслила, що «компетенція Верховного Суду стосується лише питань матеріального права. Не зовсім зрозуміло, навіщо відмовляти Верховному Суду у повноваженнях стосовно процесуального права, особливо якщо найбільше питання справедливого судочинства (ст. 6 Конвенції) стосується саме процесуальних питань» (пункти 24 і 29)⁷.

² Див.: Козюбра М.І. Верховенство права і Україна // Право України. — 2012. — № 1—2. — С. 53.

³ Див.: Комаров В. Цивільний процес у глобальному контексті // Право України. — 2011. — № 10. — С. 25.

⁴ Див.: Ярема А.Г., Лужанський А.В. Неоднакове застосування закону судами як підстава звернення до Верховного Суду України // Вісник Верховного Суду України. — 2012. — № 12. — С. 28.

⁵ Див.: Ярема А.Г., Лужанський А.В. Знач. праця. — С. 28.

⁶ Комаров В.В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України. — Х., 2012. — 624 с.

⁷ Див.: Судова реформа в Україні: поточні результати та найближчі перспективи: Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії на тему «Судова реформа 2010 р.: чи наближає вона правосуддя в Україні до європейських норм і стандартів?» (4 квітня 2013 р.) / Центр Разумкова. — К., 2013. — С. 52.

На необхідності розширення повноважень Верховного Суду України наполягало й багато вітчизняних правників і громадських діячів. Зокрема, на думку М.І. Козюбри, норми процесуального права не меншою, якщо не більшою, мірою наражаються на неорієнтоване застосування, ніж норми матеріального права. Переконали підтвердження цьому — практика Європейського суду з прав людини у справах, відповідачем в яких є Україна. Переважна більшість скарг від громадян України на порушення останньою Конвенції задовольняється судом саме з мотивів порушення українськими судами права на справедливу (або, як її часто іменують, «належну») процедуру, передбачену ст. 6 Конвенції⁸.

Більшість із прибічників такої позиції вважали, що Верховному Суду України слід надати повноваження переглядати судові рішення в будь-якому разі неорієнтованого застосування норм процесуального права⁹. На обґрунтування необхідності наділення Верховного Суду України відповідними повноваженнями наголошувалося, що саме останні й нададуть можливість всебічно перевіряти законність судових рішень та забезпечувати єдність судової практики¹⁰.

Проте деякі вчені пропонували встановити застереження: у випадку встановлення неорієнтованості застосування норм процесуального права може використовуватись виключно практика Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ як касаційної інстанції у цивільному судочинстві, а не усіх трьох касаційних установ (Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду, Вищого адміністративного суду) як це має місце при перегляді судового рішення з підстави

неорієнтованого застосування судом (судами) касаційної інстанції норм матеріального права¹¹.

Слід зазначити, що таке бачення ролі Верховного Суду України не відповідає позиції Венеціанської комісії, яка підкреслила, що Верховному Суду потрібно надати повноваження щодо вирішення колізій між рішеннями **вищих спеціалізованих судів**¹², адже вищий судовий орган нашої держави має бути основним гарантом єдності застосування судової практики **всіма судами**¹³.

Відповідно до зміненого процесуального законодавства України заява про перегляд судових рішень у цивільних справах може бути подана, серед іншого, з підстави неорієнтованого застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права — при оскарженні судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі або яке прийнято з порушенням правил підсудності або встановленої законом компетенції судів щодо розгляду цивільних справ (п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК)

Про можливість наділення Верховного Суду України обмеженими повноваженнями щодо перегляду судових рішень з підстави неорієнтованого застосування норм процесуального права вели мову також А.С. Олійник та Л.В. Козловська. При цьому вони вважали за необхідне встановити повноваження з перегляду в питаннях юрисдикції, а також тих, які пов'язані з доступом особи до суду, реалізацією принципів цивільного судочинства¹⁴.

Законодавець дослухався до висловлених думок і вніс відповідні зміни до Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК), встановивши й умови звернення до Верховного Суду України з підстави неорієнтованого застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права. Таким чином, відповідно до зміненого процесуального законодавства України заява про перегляд судових рішень у цивільних справах

⁸ Див.: Козюбра М. Система судів України та місце в ній Верховного Суду України: стан та перспективи реформування // Право України. — 2012. — № 11—12. — С. 22.

⁹ Див.: Колішній В. Місце визначає роль // Закон і Бізнес. — 21.04—27.04.2013. — №16 (1106); Погорецький М., Костюченко О. Місце та повноваження Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції // Право України. — 2012. — № 11—12. — С. 39; Судова реформа в Україні: поточні результати та найближчі перспективи : Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії на тему «Судова реформа 2010 р.: чи наближає вона правосуддя в Україні до європейських норм і стандартів?» (4 квітня 2013 р.). Значач. праця. — С. 80.

¹⁰ Див.: Цілінко І.С. Проблема визначення компетенції Верховного Суду України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. — 2014. — № 9-2. — Т. 1. — С. 188.

¹¹ Див.: Попов О.І. Перегляд судових рішень у цивільних справах Верховним Судом України : Дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2014. — С. 43, 59—60.

¹² Див.: Пункт 129.2 Спільного висновку Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 18 жовтня 2010 р. CDL-AD (2010) 026 // Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. — К., 2015. — С. 644.

¹³ Див.: Пункт 29 Спільного висновку Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо законопроекту «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій та статус суддів в Україні» та інших законодавчих актів України» від 18 жовтня 2011 CDL-AD (2011) 033 // Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. — К., 2015. — С. 655.

¹⁴ Див.: Уніфікація і диференціація процедур цивільного, господарського та адміністративного судочинства : Монографія / [Бичкова С.С., Бобрик В.І., Проценко В.В. та ін.]; за заг. ред. В.І. Бобрика. — К., 2014. — С. 170—171.

може бути подана, серед іншого, з підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права — при оскарженні судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі або яке прийнято з порушенням правил підсудності або встановленої законом компетенції судів щодо розгляду цивільних справ (п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК).

Після набрання чинності в новій редакції ст. 355 ЦПК майже одразу до Верховного Суду України почали надходити заяви про перегляд судових рішень на підставі неоднакового застосування однієї й тієї самої норми процесуального права у зв'язку з перешкоджанням відповідними судовими рішеннями подальшому провадженню у справі

Із законодавчого формулювання випливає, що заява про перегляд судових рішень у цивільних справах може бути подана з підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права за таких умов у сукупності:

- 1) відповідне судове рішення було об'єктом оскарження в суді касаційної інстанції;
- 2) судом касаційної інстанції при розгляді двох або більше справ неоднаково застосована одна й та сама норма процесуального права;
- 3) перед Верховним Судом України ставиться питання про оскарження одного з таких судових рішень:
 - що перешкоджає подальшому провадженню у справі;
 - що ухвалене з порушенням правил підсудності;
 - що ухвалене з порушенням встановленої законом компетенції судів щодо розгляду цивільних справ.

Після набрання чинності в новій редакції ст. 355 ЦПК майже одразу до Верховного Суду України почали надходити заяви про перегляд судових рішень на підставі неоднакового застосування однієї й тієї самої норми процесуального права у зв'язку з перешкоджанням відповідними судовими рішеннями подальшому провадженню у справі.

Зокрема, у травні 2014 р. Особа 9 звернулася до суду із позовом про поділ майна подружжя на підставі статей 69–71 Сімейного кодексу України, ст. 372 Цивільного кодексу України. Ухвалою Солом'янського районного суду м. Києва від 16 жовтня 2014 р., залишеною без змін ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 10 листопада 2014 р., провадження у справі

закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 205 ЦПК. Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 25 грудня 2014 р. касаційну скаргу Особи 9 відхилено, ухвали судів нижчого рівня залишено без змін.

При зверненні до Верховного Суду України із заявою про перегляд судового рішення Особа 9, серед іншого, послалася на ухвалу Верховного Суду України від 18 лютого 2009 р., в якій суд касаційної інстанції виходив з того, що закриття провадження в справі на підставі п. 2 ч. 1 ст. 205 ЦПК можливе лише за умови, що рішенням суду, яке набрало законної сили, вирішено спір, тотожний до спору, що розглядається, тобто коли одночасно тотожні всі елементи: сторони, предмет і підстави позовів.

За результатами перегляду судового рішення Верховний Суд України підтвердив, що застосовувати п. 2 ч. 1 ст. 205 ЦПК слід лише у разі, коли в обох справах є тотожними одночасно сторони, підстави і предмет позову. При цьому він виявив, що Особа 9 при зверненні з першим позовом порушила перед судом питання про реальний поділ спільного сумісного майна подружжя. На відміну від цієї справи, у справі, судові рішення в якій переглядається, предметом позову є інша матеріально-правова вимога — поділ майна подружжя шляхом виділу часток зі спільного сумісного майна. З огляду на це Верховний Суд України дійшов висновку, що закриття судом провадження суперечить змісту застосованої норми та перешкоджає подальшому провадженню у справі щодо існуючого між сторонами спору (постанова Верховного Суду України від 22 квітня 2015 р. у справі № 6-79цс15).

Отже, вже з перших днів чинності нововведень щодо підстав звернення до Верховного Суду України із заявою про перегляд судових рішень у цивільних справах було підтверджено доцільність розширення їх переліку неоднаковим застосуванням норм процесуального права.

Разом з тим в окресленому контексті потрібно звернути увагу на кілька моментів. По-перше, викликає заперечення встановлена законом можливість «оскарження» судового рішення суду касаційної інстанції. Адже у такому разі ми повертаємося до так званої подвійної чи повторної касації, що суперечитиме

міжнародним стандартам правосуддя, від чого, до речі, український законодавець відмовився ще у 2010 р. Та й наявність двох касаційних інстанцій «не відповідає засадам правової визначеності»¹⁵.

Конституційний статус Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції не передбачає наділення його законодавцем повноваженнями касаційної інстанції щодо рішень вищих спеціалізованих судів, що реалізують повноваження касаційної інстанції. Хоча за своїм змістом відповідне конституційне положення не містить вичерпного переліку форм оскарження рішень судів загальної юрисдикції. А тому законодавцем можуть бути передбачені у законах про судоустрій та судочинство й інші форми їх оскарження та перегляду

По-друге, процесуальні повноваження Верховного Суду України (щодо перегляду судових рішень) «вступають в дію», коли рішення вищих спеціалізованих судів набрали законної сили, тобто коли розбіжності у тлумаченні та застосуванні законів уже проявилися. А це не відповідає самій природі касації, згідно з якою суд касаційної інстанції «не констатує, а попереджає виникнення колізій у судовій практиці»¹⁶.

Конституційний Суд України свого часу у Рішенні від 11 березня 2010 р. № 8-рп/2010 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України дійшов висновку, що правомірним може бути лише одноразове касаційне оскарження та перегляд рішень судів. Конституційний статус Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції не передбачає наділення його законодавцем повноваженнями касаційної інстанції щодо рішень вищих спеціалізованих судів, що реалізують повноваження касаційної інстанції. Хоча за своїм змістом відповідне конституційне положення не містить вичерпного переліку форм оскарження рішень судів загальної юрисдикції. А тому законодавцем можуть бути передбачені у законах про судоустрій та судочинство й інші форми їх оскарження та перегляду.

¹⁵ Колішній В. Зазнач. праця.

¹⁶ Див.: Козюбра М. Система судів України та місце в ній Верховного Суду України: стан та перспективи реформування. — С. 19.

Погоджуючись з таким поглядом на повторну касацію, деякі науковці підкреслили, що повноваження Верховного Суду України з перегляду судових рішень є «ревізійними»¹⁷, оскільки у такому разі він здійснює ревізійну наглядову судову функцію¹⁸. Хоча інші вчені, навпаки, категорично заперечують можливість наділення Верховного Суду України ревізійними повноваженнями, оскільки такий підхід суперечить Конституції України¹⁹.

Виходячи з наведеної позиції Конституційного Суду України, заперечувати можливість встановлення у вітчизняному законодавстві про судоустрій та судочинство «ревізійного перегляду» як однієї з форм перегляду недоцільно. Однак, зважаючи на тлумачення значен-

Верховний Суд України переглядає судові рішення з метою забезпечення єдності судової практики, правильності застосування норм права, виконання Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ, у тому числі цивільних, судом. І здійснюється така діяльність лише за зверненням осіб, які беруть участь у справі, а не з власної ініціативи Верховного Суду України, що, серед іншого, охоплюють ревізійні, наглядові повноваження

ня слів «ревізія»²⁰ та «нагляд»²¹, вбачається, що ці категорії не повною мірою відповідають суті зазначених повноважень Верховного Суду України. Адже цей судовий орган у межах своїх процесуальних повноважень не перевіряє діяльність нижчих судів, не спостерігає за ними з метою контролю, не відшуковує незаконні та необґрунтовані рішення, що ними ухвалені. Верховний Суд України переглядає судові рішення з метою забезпечення єдності судової практики, правильності застосування норм права, виконання Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні

¹⁷ Див.: Козюбра М. Там само. — С. 20.

¹⁸ Див.: Сіренко В. До питання про місце і роль Верховного Суду в судоустрої України // Право України. — 2012. — № 11—12. — С. 32.

¹⁹ Див.: Сірий М. Значення та роль найвищого судового органу у правовій системі України // Право України. — 2012. — № 11—12. — С. 59.

²⁰ *Ревізія* — перевірка правильності й законності діяльності підприємства, установи, організації або службової особи; обстеження, огляд з метою перевірки стану або виявлення наявності кого-, чого-небудь (див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К.; Ірпінь, 2004. — С. 1019).

²¹ *Нагляд* — пильнування, слідкування за ким-, чим-небудь для контролю, забезпечення порядку і т. ін.; уважно розглядаючи, вибирати, відшукати кого-, що-небудь (див.: Там само. — С. 555).

справ, у тому числі цивільних, судом. І здійснюється така діяльність лише за зверненням осіб, які беруть участь у справі, а не з власної ініціативи Верховного Суду України, що, серед іншого, охоплюють ревізійні, наглядові повноваження.

Як наголошують вчені, перегляд судових рішень Верховним Судом України — «це надзвичайний (екстраординарний) спосіб перевірки судових рішень, який має додаткові, порівняно з апеляцією і касацією, можливості для заінтересованих осіб домогтися виправлення судових помилок, відстояти свої права і в підсумку мати справедливе правосуддя»

За своїм змістом перегляд судових рішень Верховним Судом України, дійсно, виходячи із законодавчої конструкції, наблизений саме до оскарження, оскільки заявники фактично протестують проти ухваленого у відповідній справі рішення, як це і передбачає значення слова «оскаржувати»²². Однак таке оскарження за своєю суттю відрізняється від касаційного: з підстав, закріплених у пунктах 1, 2, 4 ч. 1 ст. 355 ЦПК, — за доказами, якими підтверджується неправильне застосування норм матеріального чи порушення норм процесуального права (оскільки хоча законодавець і не використовує терміни «неправильне застосування норми права» і «порушення норми права» у вказаній статті ЦПК, метою доведення неоднакового застосування відповідних норм чи невідповідності судового рішення висновку Верховного Суду України є саме підтвердження неправильності застосування норми матеріального права чи порушення норми процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного та (або) необґрунтованого рішення суду); з підстави, передбаченої у п. 3 ч. 1 ст. 355 ЦПК, — за підставами оскарження (адже заявник наполягає не на тому, що суд неправильно застосував норму права чи порушив її, а на тому, що при вирішенні справи судом Україна порушила міжнародні зобов'язання і цей факт встановлений міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана нашою державою).

Як наголошують вчені, перегляд судових рішень Верховним Судом України — «це надзвичайний (екстраординарний) спосіб перевірки судових рішень, який має додаткові, порівняно з апеляцією і касацією, можливості для заінтересованих осіб

домогтися виправлення судових помилок, відстояти свої права і в підсумку мати справедливе правосуддя»²³.

Звідси можна зробити висновок, що перегляд судових рішень Верховним Судом України є передбаченою в законах про судоустрій та судочинство іншою формою їх оскарження та перегляду, що не суперечить наведеному вище Рішенню Конституційного Суду України. Що ж до її назви, то законодавча конструкція «перегляд Верховним Судом України судових рішень» повністю відповідає суті цієї форми і розкриває її зміст.

Однак для того, щоб не виникало сумнівів у відсутності повторної касації в Україні, по-перше, слід відмовитися від використання у п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК конструкції «при оскарженні судового рішення», замінивши її на «щодо судового рішення». По-друге, при визначенні відповідної підстави для перегляду судових рішень Верховним Судом України законодавець використав фразу «судового рішення, яке прийнято». Проте, якщо проаналізувати інші норми ЦПК, можна встановити, що слово «прийняття» застосовується, за загальним правилом, дещо в іншому значенні (зважаючи на його опис в тлумачному словнику²⁴), а саме як:

1) брати що-небудь від когось на розгляд (зокрема, прийняття позовної заяви (ч. 2 ст. 35 ЦПК), заяви про видачу судового наказу (ч. 2 ст. 99, статті 100, 101, п. 1 ч. 1 ст. 293 ЦПК), заяви про скасування судового наказу (ст. 105¹ цього Кодексу), зустрічного позову (ч. 2 ст. 123 ЦПК), доказів (ч. 9 ст. 130, ч. 2 ст. 131, ч. 4 ст. 212, п. 5 ч. 2 ст. 295 ЦПК), заперечень щодо дій головуючого (ч. 3 ст. 160 ЦПК), заяви про перегляд заочного рішення (ст. 230 ЦПК), заяви у справі окремого провадження (статті 271, 276 ЦПК), апеляційної скарги до розгляду (ст. 298, ч. 1 ст. 303¹ ЦПК), відмови від апеляційної скарги (ч. 4 ст. 300 ЦПК), відмови від касаційної скарги (ч. 3 ст. 330 ЦПК), прийняття до провадження справи (ч. 2 ст. 117 зазначеного Кодексу), судового доручення іноземного суду до виконання (ч. 2 ст. 417 ЦПК) тощо);

²³ Див.: Погорецький М. Місце та повноваження Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції / М. Погорецький, О. Костюченко // Право України. — 2012. — № 11—12. — С. 38.

²⁴ Див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови. Знач. праця. — С. 933.

²² Оскаржувати — офіційно подавати скаргу у вищу інстанцію, протестуючи проти якого-небудь рішення, чийх-небудь дій і т. ін. (див.: Там само. — С. 683).

2) одержувати від когось щось у власність (у ч. 3 ст. 114, статтях 275, 278 ЦПК йдеться про прийняття спадщини спадкоємцями, неприйняття ними спадщини та про відмову від її прийняття);

3) погоджуватися з чим-небудь, підтримувати що-небудь, затверджувати що-небудь, схвалювати (наприклад, прийняття визнання позову відповідачем (частини 4, 5 ст. 174 ЦПК), відмови від позову (ч. 5 ст. 174, п. 3 ч. 1 ст. 205, ч. 3 ст. 206 цього Кодексу), відмови від визнання обставин (ст. 178 ЦПК), відмови від давання показань свідком (ч. 4 ст. 180 ЦПК) та ін.);

4) сприймаючи що-небудь, реагувати певним чином, розцінювати що-небудь певним чином. Зокрема, у ч. 2 ст. 19 ЦПК використовується словосполучення «прийняття рішення» у значенні — робити певний висновок²⁵, що буде закріплений в судовому акті — відповідному судовому рішенні, — а не в розумінні «прийняття» самого судового акта. Виходячи з подібного тлумачення, згадується «прийняття рішення» й у ч. 2 ст. 42 ЦПК.

Рішення ж суду як судові акти ухвалюються, а ухвали суду — постановляються, на чому постійно наголошується в цивільному процесуальному законодавстві (наприклад, у частинах 2, 3 ст. 208, п. 3 ч. 2 ст. 362, ч. 1 ст. 363, ст. 404, ч. 1 ст. 405 ЦПК). Що, між іншим, повністю відповідає значенню таких слів, наведеному в тлумачному словнику²⁶. Із судових рішень «приймаються» лише постанови Верховного Суду України. Якщо окремі види судових актів охоплюються терміном «судові рішення», то в такому разі також вважається, що вони ухвалюються (ч. 6 ст. 18, ч. 4 ст. 130, ч. 3 ст. 354, статті 356, 360⁶, 383 ЦПК тощо).

Хоча непослідовним законодавець виявився не лише при викладі норми, що її містить п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК: про «прийняття» судового рішення або одного із його видів (крім постанов Верховного Суду України) йдеться і в ч. 1 ст. 102, ч. 9 ст. 105¹, ч. 2 ст. 106, ч. 3 ст. 158¹, ч. 1 ст. 304¹, п. 1

ч. 1 ст. 342, ст. 347, п. 1 ч. 3 ст. 360⁴, ч. 2 ст. 365 цього Кодексу. Навіть більше — у ч. 2 ст. 36, ч. 2 ст. 360¹ ЦПК використовується ще одне словосполучення — «винесення ухвали».

Про порушення правил підсудності мова може йти лише на етапі відкриття провадження у справі (ст. 115 ЦПК) або після відкриття провадження у справі, але до початку судового розгляду (п. 2 ч. 1 ст. 116 цього Кодексу). Після початку судового розгляду (на чому у ч. 4 ст. 116 ЦПК окремо наголошується) забороняється передавати до іншого суду справу за винятком випадків, встановлених ЦПК. Тобто з огляду на ці норми можна визначити, що законодавець «довіряє» всім судам однієї ланки однаковою мірою. А тому не потрібно затягувати вирішення питання про захист порушених, невизнаних чи оспорених прав, свобод та інтересів з формальних міркувань, оскільки це не впливає на законність та обґрунтованість судового рішення

Однак такий підхід до викладу тексту нормативно-правового акта є неприпустимим. Адже це в жодному разі не гарантує ясність, однозначне розуміння і доступність норм права, не полегшує їх сприйняття та, як наслідок, не сприяє однаковому їх застосуванню на практиці. Однією з вимог, що висувається в теорії права до правових норм, є їх точність та визначеність, що виключає використання у тексті нормативно-правових актів синонімів для позначення однакових правових явищ та інститутів²⁷. Тому зазначена внутрішня незгодженість процесуальної термінології в ЦПК має бути подолана шляхом її уніфікації.

Докладне вивчення складних аспектів уніфікації процесуальної термінології як в межах цивільного процесуального законодавства, так і процесуальному законодавстві України в цілому, виходить за межі предмета цієї наукової розвідки. Відповідна проблематика становила і становитиме найближчим часом перспективні напрями подальших наукових досліджень.

Єдине, на чому зауважимо: слід внести зміни до п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК, а також до інших указаних вище норм, замінивши слова «прийняття» і «винесення», залежно від контексту, на «ухвалення» чи «постановлення» (у відповідних відмінках і формах).

І по-третє. В аналізованій нормі визначено як умову перегляду рішення Верховним Судом України ухвалення судового рішення з порушенням правил підсудності. Проте про порушення правил підсудності мова

²⁵ Див.: Там само. — С. 1036.

²⁶ *Постановляти* — приймати колективну ухвалу, виносити рішення; здійснюючи слідство, доходити певних висновків; *ухвалювати* — виносити колективне рішення, вирішувати (див.: Там само. — С. 898, 1310).

²⁷ Див.: Бичкова С.С., Чурпіта Г.В. Процесуальна термінологія: проблеми уніфікації // Судова апеляція. — 2013. — № 1. — С. 20.

може йти лише на етапі відкриття провадження у справі (ст. 115 ЦПК) або після відкриття провадження у справі, але до початку судового розгляду (п. 2 ч. 1 ст. 116 цього Кодексу). Після початку судового розгляду (на чому у ч. 4 ст. 116 ЦПК окремо наголошується) забороняється передавати до іншого суду справу за винятком випадків, встановлених ЦПК. Тобто з огляду на ці норми можна визначити, що законодавець «довіряє» всім судам однієї ланки однаковою мірою. А тому не потрібно затягувати вирішення питання про захист порушених, невизнаних чи оспорених прав, свобод та інтересів з формальних міркувань, оскільки це не впливає на законність та обґрунтованість судового рішення. Тим більше, що можливість оскарження рішення з посиланням на порушення правил підсудності може спонукати осіб, які беруть участь у справі, до зловживання своїми процесуальними правами з метою затягування остаточного вирішення спору у порядку цивільного судочинства.

Через це виникає запитання: навіщо дозволити розглядати справу, провадження в якій відкрито з порушенням правил підсудності, переглядати рішення, ухвалене в ній, в судах апеляційної і касаційної інстанцій, а потім мати підставу для звернення до Верховного Суду України? Адже у цьому немає логіки. Крім того, таким чином порушується право на розгляд справи упродовж розумного строку (ст. 6 Конвенції), не кажучи вже про економію коштів. Необхідно пам'ятати й про те, що не може бути скасоване правильне по суті та справедливе рішення суду з одних лише формальних міркувань (ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 337 ЦПК).

Хоча не слід забувати, що окремо від рішення суду може бути оскаржена в апеляційному порядку ухвала суду першої інстанції щодо відкриття провадження у справі з недотриманням правил підсудності (п. 5 ч. 1 ст. 293 ЦПК). Проте ця ухвала не може бути об'єктом касаційного оскарження. Так само не можна оскаржувати в касаційному порядку й ухвалу суду апеляційної інстанції, постановлену останньою за результатами розгляду вказаного питання, оскільки відповідна ухвала не перешкоджає подальшому провадженню у справі (п. 2 ч. 1 ст. 324 ЦПК). А отже, в подальшому немає підстав для звернення до

Верховного Суду України із заявою про перегляд судового рішення.

Зважаючи на викладене доцільно виключити із п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК словосполучення «правил підсудності або». У такому разі будуть «зняті» всі запитання з приводу нелогічності побудови норм ЦПК щодо порушення правил підсудності.

На сьогодні однією з підстав звернення до найвищого судового органу в системі загальної юрисдикції із заявою про перегляд судового рішення є невідповідність судового рішення суду касаційної інстанції викладеному в постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права

Таким чином, із урахуванням запропонованих нами змін, видається, що п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК слід викласти у такій редакції: «2) неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права — щодо судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі або яке ухвалене з порушенням встановленої законом компетенції судів щодо розгляду цивільних справ».

Перейдемо до аналізу наступної нової підстави для перегляду рішень Верховним Судом України — невідповідності судового рішення суду касаційної інстанції висновку, викладеному у постанові Верховного Суду України.

Кілька років тому в науковій літературі наголошувалось, що «обов'язковість правових висновків Верховного Суду України не забезпечена відповідними нормами у разі їх недотримання». А тому необхідно запровадити додаткові механізми, спрямовані на посилення такої обов'язковості²⁸. Із внесенням аналізованих змін до ЦПК законодавець певною мірою забезпечив обов'язковість висновків Верховного Суду України щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права.

На сьогодні однією з підстав звернення до найвищого судового органу в системі загальної юрисдикції із заявою про перегляд судового рішення є невідповідність судового рішення суду касаційної інстанції викладеному в постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права.

²⁸ Див.: Романюк Я., Бейцун І. Правова природа обов'язковості рішень Верховного Суду України та вдосконалення механізму забезпечення єдності судової практики // Право України. — 2012. — № 11—12. — С. 132.

Отже, можна визначити умови звернення до Верховного Суду України з цієї підстави:

1) відповідне судове рішення було об'єктом оскарження в суді касаційної інстанції;

2) є постанова Верховного Суду України, в якій закріплено висновок щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права;

3) судове рішення суду касаційної інстанції не відповідає такому висновку Верховного Суду України.

Щодо значення висновків Верховного Суду України вчені висловлювали різні думки. Так, В.Ф. Сіренко зазначає, що рішення Верховного Суду України у типових категоріях справ є «обов'язковими і мають враховуватися як юридична позиція як у рішеннях нижчестоящих судів, так і самого Верховного Суду. Тобто Верховний Суд має бути зв'язаний своїми ж власними рішеннями»²⁹. Інші правники, підтримуючи таку позицію, підкреслюють, що саме єдність судової практики «гарантуватиме передбачуваність змісту правових норм, які застосовуються судами в їх діяльності, а також стабільність і прогнозованість судових рішень»³⁰.

На противагу наведеним поглядам, М.І. Козюбра наголосив: «незалежний статус судді означає, що він підкоряється лише правовому закону та вимогам верховенства права, а не будь-яким вказівкам від кого б вони не надходили, включаючи Верховний Суд України. Суддя нижчої інстанції не може бути зв'язаний позицією, тим більше обов'язковою, суду вищої судової інстанції». На обґрунтування своєї позиції вчений наводить вислів відомого правознавця Г.Ф. Шершеневича, який ще в XIX ст. писав, що обов'язкова орієнтація на виражену позицію вищого суду у справі знищує сутність правосуддя³¹.

Однак, розвиваючи свою думку, автор певною мірою почав собі суперечити, зазначивши, що, хоча рішення Верховного Суду України у конкретних справах «не мають характеру обов'язковості, суди нижчих інстанцій не можуть їх ігнорувати при розгляді аналогічних справ. Вони мають дотримуватися позиції Верховного Суду України або ж, у разі її несприйняття, ґрунтовно аргументувати свій

відхід від неї»³². Звідси виникає запитання: чи категорія «обов'язковість» не охоплює положень «не можуть ігнорувати», «мають дотримуватися»?

С.Я. Фурса також звертає увагу на те, що «кожен суддя має бути вільним від будь-яких керівних вказівок і мусить підкорятися при винесенні рішення лише закону»³³.

Висновок щодо застосування норм права, викладений у постанові Верховного Суду України, має враховуватися іншими судами загальної юрисдикції при застосуванні таких норм права; суд має право відступити від правової позиції, викладеної у висновках Верховного Суду України, з одночасним наведенням відповідних мотивів

Слід погодитися з науковцями у тому, що суд при вирішенні справи має керуватися лише законом. Він не може бути зв'язаний вказівками суду вищої інстанції. Хоча, і в цьому ми солідарні з М.І. Козюброю, відступ від висновку Верховного Суду України потрібно обов'язково аргументувати в рішенні суду нижчої інстанції, адже Верховний Суд України, як уже зазначалося вище, має забезпечувати єдність судової практики, правильність застосування норм права.

Такої самої позиції дотримується і законодавець, який в ч. 1 ст. 360⁷ ЦПК задекларував: висновок щодо застосування норм права, викладений у постанові Верховного Суду України, має враховуватися іншими судами загальної юрисдикції при застосуванні таких норм права; суд має право відступити від правової позиції, викладеної у висновках Верховного Суду України, з одночасним наведенням відповідних мотивів. Подібне правило закріплено також в ч. 2 ст. 214 ЦПК.

На думку Венеціанської комісії і Директорату з прав людини Генерального Директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи, такий підхід «видається хорошим рішенням у системі, яка хоч і не має доктрини обов'язковості прецеденту, проте намагається забезпечити послідовний підхід до правового тлумачення»³⁴.

³² Там само. — С. 26.

³³ Фурса С. Я. Цивільний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар : У 2 т. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак; за заг. ред. С. Я. Фурси. — Т. 1. — К., 2006. — С. 885.

³⁴ Див.: Пункт 25 Спільного висновку Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) і Директорату з прав людини (ДПЛ) Генерального Директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і внесення змін до Закону України «Про Вищу раду юстиції» від 23 березня 2015 року CDL-AD (2015) 007 // Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. — К., 2015. — С. 689.

²⁹ Сіренко В. Знач. праця. — С. 33.

³⁰ Колішний В. Знач. праця.

³¹ Див.: Козюбра М. Система судів України та місце в ній Верховного Суду України: стан та перспективи реформування. — С. 25—26.

Проаналізувавши судову практику, можна стверджувати, що введення відповідної нової підстави перегляду судових рішень Верховним Судом України було викликано необхідністю. Адже Верховний Суд України надавав висновки щодо застосування тієї чи іншої норми права, які згідно із законом були обов'язковими, проте суди нижчих інстанцій могли їх ігнорувати, оскільки не було важелів впливу, з огляду на які вони б звертали увагу на позицію, викладену в наданому висновку. Своєю чергою Верховний Суд України не мав права переглядати судові рішення з тієї підстави, що воно не відповідає висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права. І справи, що виникають з правовідносин, подібних до тих, в яких найвищий судовий орган в системі загальної юрисдикції уже визначився, яким чином слід застосовувати норму права, знову надходили до нього. У зв'язку з цим Верховному Суду України доводилося витратити час на перегляд судового рішення, а в результаті — повертатися до свого попереднього висновку. Чи навпаки, залишалися чинними рішення судів нижчих інстанцій, які не відповідали позиції Верховного Суду України, адже вони або не доходили до останнього, або не було підстав для їх перегляду.

Крім того, при обґрунтуванні неправильності застосування норми права заявники наводили висновки Верховного Суду України у справах, що стосувалися подібних правовідносин, проте цей судовий орган не мав права їх брати до уваги. Тобто виникала колізія: висновок Верховного Суду України є, однак немає правових засобів виправлення рішення суду нижчої інстанції, в якому по-іншому, ніж визначено у висновку, застосовувалася відповідна норма права.

Водночас введення аналізованої підстави перегляду судових рішень могло призвести до того, що у разі, коли зміниться економічна, політична, соціальна тощо ситуація в Україні чи Верховний Суд України «помилиться» при викладенні свого висновку або у нього з інших причин зміниться позиція щодо правильності застосування норми права, про яку він уже висловив свою думку, він буде певною мірою «зв'язаний» позицією, викладеною у висновку раніше.

Задля недопущення подібного у ч. 3 ст. 360² ЦПК передбачено порядок вирішення Верховним Судом України питання про відхід від висновку про застосування норми права, викладеного в його постанові. Однак потрібно вказати на дві прогалини в зазначеній нормі.

Немає в законі відповіді на запитання: що має робити Верховний Суд України при встановленні під час розгляду справи тим самим складом суду, який прийняв відповідну постанову, необхідності відходу від висновку про застосування норми права?

На нашу думку, Верховний Суд України повинен мати можливість переглядати свою позицію. Звичайно в обмежених, чітко окреслених законом випадках. Імовірно, що й за участі всіх судових палат. Проте законодавцеві слід визначитися із відповідями на поставлені вище запитання та уточнити цю норму права

Насамперед в означеному випадку справа передається на розгляд спільного засідання палат Верховного Суду України. На сьогодні згідно із ч. 3 ст. 39 Закону «Про судоустрій і статус суддів» таких палат — чотири (судові палати в адміністративних справах, у господарських справах, у кримінальних справах та у цивільних справах). Звідси запитання: у ч. 3 ст. 360² ЦПК під «палатами» розуміються всі чотири судові палати одночасно чи розгляд справи може відбуватися і за участі лише двох (трьох) палат?

Крім того, в аналізованій нормі допускається можливість відходу від висновку про застосування норми права лише у разі, якщо відповідна постанова Верховного Суду України була прийнята іншим складом суду (іншою палатою чи палатами, які брали участь у спільному засіданні). Але чи охоплює конструкція «інший склад суду» випадки, наприклад, коли до такого складу ввійшов (із нього вийшов) лише один суддя? Адже формально це буде новий склад суду. Також немає в законі відповіді на запитання: що має робити Верховний Суд України при встановленні під час розгляду справи тим самим складом суду, який прийняв відповідну постанову, необхідності відходу від висновку про застосування норми права?

На нашу думку, Верховний Суд України повинен мати можливість переглядати свою позицію. Звичайно в обмежених, чітко окреслених законом випадках. Імовірно, що й за участі всіх судових палат. Проте законодавцеві слід

визначитися із відповідями на поставлені вище запитання та уточнити цю норму права.

При перегляді Верховним Судом України судового рішення, в якому по-іншому, ніж у висновку останнього, застосовано норму матеріального права, необхідно детально розбиратися, чи є відповідні правовідносини подібними, чи не повною мірою судове рішення є законним та обґрунтованим, незважаючи на інше застосування норми права, тощо

При вирішенні ж справи суди завжди мають керуватися нормами закону, оскільки це відповідає основним конституційним принципам — принципу верховенства права (ст. 8 Конституції) та принципу незалежності суддів і підкорення їх лише закону при здійсненні правосуддя (ст. 129 Конституції). А тому при перегляді Верховним Судом України судового рішення, в якому по-іншому, ніж у висновку останнього, застосовано норму матеріального права, необхідно детально розбиратися, чи є відповідні правовідносини подібними, чи не повною мірою судове рішення є законним та

обґрунтованим, незважаючи на інше застосування норми права, тощо.

І наостанок. Не можна оминути увагою той факт, що у правовій літературі пропонувалося закріпити й інші підстави для перегляду судових рішень Верховним Судом України. Зокрема, М. А. Погорецький та О. Ю. Костюченко як таку підставу називали «перевірку законності судових рішень при викладі суддею касаційної інстанції окремої думки»³⁵. Проте вбачається, що переглядати кожне судове рішення, стосовно якого викладено окрему думку суддею суду касаційної інстанції, зонайменше, немає потреби. По-перше, це лише призведе до надмірного навантаження на Верховний Суд України, а по-друге, наявність окремої думки апіорі не означає, що відповідне судове рішення є незаконним та необґрунтованим.

³⁵ Погорецький М., Костюченко О. Знач. праця. — С. 39.

До відома авторів

До розгляду у «Віснику Верховного Суду України» приймаються оригінали авторських статей/матеріалів обсягом не більше одного авторського аркуша (40 тис. знаків) українською мовою у друкованому та електронному вигляді (формат текстового файлу RTF або DOC, кегль шрифту 14 pt, інтервал між рядками 1,5). Рукописні оригінали не приймаються.

Оригінал має бути обов'язково підписаний автором (усіма співавторами). До нього додаються фото авторів (розмір 10×15 см), віддруковані на фотопапері без тиснення або записані на електронному носії (формат відповідного файлу JPG, розподільна здатність зображення 300 dpi), а також короткі анкетні дані: прізвище, ім'я та по батькові, місце роботи, посада, вчений ступінь, адреса (із зазначенням поштового індексу та адміністративного району, в тому числі в місті), контактні телефони, факс, адреса електронної пошти, ідентифікаційний номер, письмовий дозвіл видавництву на обробку та зберігання персональних даних. Ілюстрації (фотографії) до тексту мають супроводжуватися відповідними підписами.

Згідно з постановою Президії ВАК України від 15 січня 2003 р. № 7-05/01 «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК Украї-

ни» наукові статті повинні мати такі необхідні елементи: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких пропонується розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

До тексту статті долучається анотація (у середньому — 500 друкованих знаків) українською мовою, а також рішення кафедри ВНЗ чи відділу наукової установи про рекомендацію статті до опублікування.

Якщо статтю або окремі її фрагменти (цитати, епіграф тощо) перекладено українською мовою з російської, англійської або іншої іноземної мови, необхідно подати ксерокопію оригіналу.

Автори мають дотримуватися таких вимог до оформлення посилань на літературні джерела: зазначити прізвища авторів, укладачів, відповідальних редакторів та ін., видавництво, рік і місце

видання, загальну кількість сторінок або номер сторінки, з якої взято цитату. Бібліографічний опис іноземних джерел потрібно подавати мовою оригіналу, долучаючи до статті ксерокопію титульних сторінок цих видань. Нумерація виносок має бути єдиною для всієї статті (а не для кожної сторінки окремо), наводити їх слід на відповідних сторінках, а не в кінці статті.

При посиланні на нормативно-правовий акт необхідно зазначити його повну назву, дату прийняття, номер (для відомих — коли і ким затверджено), коли й за яким номером зареєстровано в Міністерстві юстиції України, а також офіційне джерело опублікування первісного тексту та змін і доповнень.

Автори не повинні передавати ці ж матеріали іншим виданням до вирішення питання про їх опублікування у «Віснику Верховного Суду України». Редакція може не поділяти думку авторів статей. Відповідальність за достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах, точність посилань на нормативні акти й інші джерела несуть автори.

Рукописи повертаються лише за умови, якщо буде визнано доцільним їх доопрацювання. Редакція має право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви з подальшим погодженням з автором.



Особливості залучення до судочинства органів державної влади — третіх осіб без самостійних вимог

А. О. Селіванов,

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
Постійний представник Верховної Ради України
у Конституційному Суді України

Summary

According to analysis of the relevant rules of the applicable civil procedural laws, the author researches the issue of legality of involvement in the case of the third parties and particularly, the Verkhovna Rada of Ukraine, as an agent without independent demands

Юридична наука і судова практика однаково розуміють судові процеси в галузевому правовому вимірі як юридичну діяльність, пов'язану із системою послідовно здійснюваних процесуально-правових дій, що мають виконувати як, власне, суд, так й інші суб'єкти процесуального права. В цивільному та адміністративному процесах, зокрема, правова форма, правовий обов'язок, наявність правового спору, процесуальний статус кожного суб'єкта права в позовному вирішенні спору мають свої особливості. Для досягнення конкретного юридично визначеного результату, який передбачений законом, органи правосуддя здійснюють юрисдикційні та інші правозастосовні функції, що дають можливість вирішувати спори про право та в позовному провадженні у формі пред'явлення позовів. Разом з тим склад учасників «судової присутності» визначається, як правило, суддею, оскільки правові процесуальні дії передбачають об'єктивне, повне і всебічне дослідження обставин у кожному позовному провадженні, а також повинні проводитися в установленому законом

порядку. Чому за таких вимог судді не враховують мотивів зацікавленості в цивільній чи адміністративній справі?

Концепція про повний суб'єктний склад зацікавлених і залучених осіб у цивільному процесі, який формується на підставі положень статей 1 та 3 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК), на практиці застосовується по-різному.

Вирішуючи питання про склад осіб, які братимуть участь у справі, суд повинен виходити з характеру спірних правовідносин, визначеної ним норми матеріального права, яка підлягає застосуванню, та з матеріально-правового інтересу кожного суб'єкта у вирішенні справи. Що стосується третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, то вона не є суб'єктом спірних правовідносин, але виступає на боці однієї зі сторін

Процесуальні стадії в суді починаються з того, що суддя відкриває провадження, зокрема у цивільній справі, не інакше як на підставі заяви, поданої та оформленої в порядку, встановленому ЦПК (ст. 122).

Відповідно до пунктів 2, 10 постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 червня

2009 р. № 5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» суди повинні неухильно виконувати процесуальні вимоги.

Насамперед йдеться про участь всіх учасників правовідносин, які входять у процес на боці позивача або відповідача. За цією умовою суд визначає обставини, які мають значення для справи, та факти, що підлягають встановленню і покладені в основу вимог та заперечень; характер спірних правовідносин і зміст правової вимоги; матеріальний закон, який регулює спірні правовідносини; вирішує питання про склад осіб, які братимуть участь у справі; з'ясує, які є докази на підтвердження зазначених фактів; визначає коло доказів відповідно до характеру спірних правовідносин і роз'яснює, якій зі сторін слід довести певні обставини; вживає заходів для забезпечення явки в судове засідання, а також сприяє можливості врегулювання спору до судового розгляду.

Якщо суд при прийнятті позовної заяви, здійсненні провадження у справі до судового розгляду або під час судового розгляду справи встановить, що судові рішення може вплинути на права і обов'язки осіб, які не є стороною у справі, суд залучає таких осіб до участі в справі як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору. Особливість полягає в тому, щоб обов'язково інтереси однієї зі сторін і третьої особи збігалися

Начебто нічого суперечливого немає, але, вирішуючи питання про склад осіб, які братимуть участь у справі, суд повинен виходити з характеру спірних правовідносин, визначеної ним норми матеріального права, яка підлягає застосуванню, та з матеріально-правового інтересу кожного суб'єкта у вирішенні справи. Що стосується третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, то вона не є суб'єктом спірних правовідносин, але виступає на боці однієї зі сторін.

Потрібно зауважити на одній важливій обставині, коли у справах позовного провадження особами, які беруть участь у справі, є сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб (ч. 1 ст. 26 ЦПК).

Відповідно до ст. 35 ЦПК треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть вступити у справу на сторону позивача або відповідача до ухвалення судом

рішення, якщо рішення в справі може вплинути на їх права або обов'язки щодо однієї із сторін. Якщо вони вступають у судові провадження за власною ініціативою, то з моменту, коли до суду надійде заява, суд має проводити аналіз із приводу того чи підлягає вона задоволенню.

Такі процесуальні суб'єкти, як треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть бути залучені до участі у справі також за клопотанням сторін, інших осіб, які беруть участь у справі, але при обов'язковому дотриманні порядку, передбаченого ст. 36 ЦПК.

Якщо суд при прийнятті позовної заяви, здійсненні провадження у справі до судового розгляду або під час судового розгляду справи встановить, що судові рішення може вплинути на права і обов'язки осіб, які не є стороною у справі, суд залучає таких осіб до участі в справі як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору. Особливість полягає в тому, щоб обов'язково інтереси однієї зі сторін і третьої

особи збігалися. Тобто процесуальне законодавство надає суду право встановлювати наявність підстав для залучення до участі у справі третьої особи, якщо рішення у справі може вплинути на її права, свободи, інтереси або обов'язки.

Досить суттєвою характеристикою є обсяг процесуальних прав, який визначає процесуальний статус третіх осіб без самостійних вимог. Тому суддя, керуючись ст. 36 ЦПК, застосовує обов'язковий порядок залучення до участі у справі або вступу у справу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог.

Відповідно до ч. 2 ст. 36 ЦПК у заяві про залучення третьої особи повинні бути зазначені ім'я (найменування) третьої особи, місце її проживання (перебування) або місцезнаходження та підстави, з яких вона має бути залучена до участі у справі.

Обов'язок щодо повідомлення третьої особи про справу, направлення їй копій заяви про залучення до участі у справі та роз'яснення їй права заявити про свою участь у справі покладається на суд.

Чи справді це правило є самостійною процесуальною стадією, а окреме подання заяви про залучення третьої особи є підставою для

відкладення судового засідання? Питання про залучення третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог, доцільно вирішувати ще під час підготовки справи до розгляду.

Згідно із ч. 3 ст. 36 ЦПК якщо від третьої особи не надійшло повідомлення про згоду на участь у справі, справа розглядається без неї. Тобто ЦПК закріплює право третьої особи погодитися або не погодитися на участь у справі. І проти цього важко заперечити.

Примусового притягнення до участі у справі третьої особи чинним законодавством не передбачено.

У ст. 36 ЦПК закріплений спеціальний порядок залучення третіх осіб — шляхом подання відповідної заяви. У випадку залучення третіх осіб до участі у справі іншим способом будуть порушені права третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог, оскільки їх залучено у процес всупереч встановленому законодавством порядку та без їх згоди, що є процесуальною гарантією законного правосуддя

Усе із цими положеннями видається зрозумілим і таким, що не потребує пошуку складних відповідей у судовій практиці, яка склалась так, що третіх осіб зазначають безпосередньо у тексті позовної заяви і суди такі заяви приймають. Однак така судова практика суперечить законодавству. Притягнення третіх осіб до участі у справі позовною заявою законом не передбачено.

У ст. 36 ЦПК закріплений спеціальний порядок залучення третіх осіб — шляхом подання відповідної заяви. У випадку залучення третіх осіб до участі у справі іншим способом будуть порушені права третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог, оскільки їх залучено у процес всупереч встановленому законодавством порядку та без їх згоди, що є процесуальною гарантією законного правосуддя.

Із питань залучення або допуску до участі у справі третьої особи суд постановляє ухвалу (ч. 6 ст. 36 ЦПК). Така послідовність процесуальних дій в судочинстві називається «схованою логікою», яка в реальності спрямовує суддівський розсуд і не дозволяє судді відступати від букви закону.

Суд повинен перевірити чи є передбачені законом підстави для залучення або допуску до участі у справі третьої особи, якою може бути орган державної влади. Якщо буде встановлено, що рішення у справі не може вплинути на права третьої особи або обов'язки щодо

однієї зі сторін, суд повинен відмовити у задоволенні заяви. Але довільне залучення зацікавленою особою до складу учасників цивільного чи адміністративного судочинства таких суб'єктів, як Президент України, Верховна Рада України чи Кабінет Міністрів України заздалегідь до розгляду заяви, поданої стороною, закон не дозволяє.

Разом з тим у провадженні районних судів систематично перебувають цивільні та адміністративні справи за позовними заявами громадян, у яких позивачі зазначають Президента України, Верховну Раду України як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог, при цьому

систематично повторюють помилку і не наводять жодних аргументів та не надають доказів, які б свідчили про порушення їхніх прав та інтересів і причетність до цього, наприклад, Верховної Ради України та не висувають жодних позовних

вимог до Глави держави чи парламенту.

Слід зазначити, що особливість залучення органів державної влади як третіх осіб без самостійних вимог базується на теорії «юриспруденції інтересів» в судочинстві, коли суд має процесуальним шляхом встановлювати аргументи, надані стороною у справі, після надання заяви, та визначити в ухвалі допустимість оцінки ступеня свободи (належності до кожної справи) суду по відношенню закону до Президента України, парламенту, Уряду та інтересів, які існують у сторін в даному процесі. Таким чином, судова функція значною мірою полягає в тому як оцінити та гармонізувати інтереси вимог за участю третіх осіб без самостійних вимог.

Як характерний приклад слід навести судову справу, що розглядалася в Печерському районному суді м. Києва (№ 757/22875/14-ц), в якій позивачі (фізичні особи та ТОВ «АПФ «Агроділо») визначили відповідачем з відшкодування 250 тис. грн моральної шкоди Уряд України, а третіми особами — Верховну Раду України та Адміністрацію Президента України. Розглядаючи позов в порядку цивільного судочинства за належною підсудністю, парламент був кваліфікований судом третьою особою на стороні позивачів і це не викликало жодних сумнівів при відкритті районним судом цієї справи. Апеляційний суд м. Києва двічі протягом року приймав ухвали, в яких йшлося про

оцінку доказів як належних і допустимих, щодо порушення законних інтересів, але вважав правильним залучення Верховної Ради України та Адміністрації Президента третіми особами на стороні позивачів, не беручи до уваги, що у такий спосіб з порушенням статей 35, 36 ЦПК вони були «штучно» визнані за таким процесуальним статусом.

Чи можна сприймати таку очевидну процесуальну недоречність, маючи на увазі, зокрема те, що відповідно до ст. 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України.

Верховна Рада України як орган державної влади є колегіальним органом, який складають чотириста п'ятдесят народних депутатів України.

Верховна Рада України за своєю конституційно-правовою природою — представницький орган державної влади і здійснює законодавчу владу. Визначення Верховної Ради України єдиним органом законодавчої влади означає, що жоден інший орган державної влади не уповноважений регулювати суспільні відносини прийняттям законів та інших актів.

Порядок роботи Верховної Ради України встановлюється Конституцією та Регламентом Верховної Ради України (ст. 83 Конституції). Отже, законодавча влада безпосередньо пов'язана з головною функцією парламенту — законотворчістю. Для кожного суб'єкта процесуальних відносин в суді очевидним стає те, що парламент при здійсненні своєї законодавчої діяльності не може набувати цивільних прав та обов'язків перед фізичними та юридичними особами

Повноваження Верховної Ради України реалізуються спільною діяльністю народних депутатів України на засіданнях Верховної Ради України під час її сесій. Прямої залежності парламентської діяльності від судового захисту порушених прав громадян не існує, оскільки парламент уособлює суверенітет народу у виконанні функцій законотворення.

Порядок роботи Верховної Ради України встановлюється Конституцією та Регламентом Верховної Ради України (ст. 83 Конституції). Отже, законодавча влада безпосередньо пов'язана з головною функцією парламенту — законотворчістю. Для кожного суб'єкта процесуальних відносин в суді очевидним стає те, що парламент при здійсненні своєї законодавчої діяльності

не може набувати цивільних прав та обов'язків перед фізичними та юридичними особами.

За теорією «балансу інтересів» українські вчені — З.В. Ромовська, Н.Л. Луців-Шумська¹, О.В. Бобровник² та інші цілком правильно зазначають, що завжди суди зобов'язані враховувати текст самого закону, особливо коли йдеться про статус суб'єктів судочинства. Це стосується тих випадків, коли Верховна Рада України не може бути залучена до участі у справі як третя особа, оскільки судові рішення у цивільних справах за приватними позовними заявами громадян не можуть вплинути на права, свободи, інтереси або обов'язки Верховної Ради України.

На стадії відкриття провадження у вищезазначених справах судді мають уважно, з позиції закону звертати увагу і давати належну оцінку безпідставності визначення позивачами як третьої особи Президента, парламенту та Уряду, а не залучати до участі у цих справах третю особу, яка не заявляє самостійних вимог, ігноруючи вимоги ст. 36 ЦПК безпосередньо лише на підставі позовних заяв громадян без відповідної заяви, без постановлення судом ухвали та без

згоди третьої особи, інтереси якої знаходяться поза межами правовідносин, і які мають обов'язково перевірятися.

Якщо право суддівського розсуду не рахується з такою важливою обставиною, визначеною законом, тоді і з'являються пору-

шення однієї з основних засад цивільного судочинства, закріпленої у ст. 5 ЦПК, щодо здійснення правосуддя на засадах поваги до честі і гідності, рівності перед законом і судом.

У сучасних умовах вимогливості та відповідальності суддів за свою діяльність і правильне здійснення процесуальних стадій як юристів професійна компетентність стає вирішальним чинником довіри до суддів, а це потребує від них неухильного дотримання законів, незалежно від правосуб'єктності учасників судового розгляду.

¹ Див.: Ромовська З.В., Луців-Шумська Н.Л. Треті особи без самостійної вимоги: проблеми теорії та практики // Вісник Академії адвокатури України. — 2012. — № 1. — С. 34—39.

² Див.: Бобровник О.В. Третя особа без особистих вимог щодо предмета спору в справі, що зумовлена посвідченням договору купівлі-продажу // Часопис Київського університету права. — 2005. — № 4. — С. 168—171.



Спiрнi питання викладу вступної частини рiшення суду у цивiльнiй справi

Н.Л. Шумська,
суддя Апеляцiйного суду Львiвської облaстi

Summary

The article deals with the controversial issues of reciting an introductory part of the court decision in the civil case. The author gives reasonable proposals for its modernization and unification

Рiшення суду кожної судової iнстанцiї складається iз вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин.

У правничiй лiтературi зосереджено увагу на змiстi рiшень у справах конкретних судових юрисдикцiй. Спiрнi ж питання викладу окремих частин судового рiшення, зокрема судами першої iнстанцiї, значною мiрою не охопленi науковими дослідженнями.

Закон вимагає зазначення у вступнiй частинi рiшення суду часу його ухвалення. Часом вважають день ухвалення рiшення, оскiльки година, як правило, не має правового значення у цивiльнiй справi

Пункт 9 постанови Пленуму Верховного Суду України вiд 18 грудня 2009 р. № 14 «Про судовe рiшення у цивiльнiй справi» (далi — Постанова № 14) мiстить роз'яснення щодо вступної частини рiшення суду, однак не дає вiдповiдi на деякi складнi питання, якi виявила судова практика.

У цiй статтi зосереджено увагу на питаннях змiсту вступної частини рiшення суду першої iнстанцiї у цивiльнiй справi, якi автор вважає спiрними. Мета статтi — привернути увагу до якостi викладу вступної частини рiшення суду та сприяти її осучасненню й унiфiкацiї, аби вiдiйти вiд за давненого, на нашу думку, iнерцiйного мислення.

Вiдповiдно до ст. 215 Цивiльного процесуального кодексу України (далi — ЦПК) у вступнiй частинi рiшення суду має бути зазначено: час та мiсце його ухвалення; найменування суду, що ухвалив рiшення; прiзвище та iнiцiали

суддi; прiзвище та iнiцiали секретаря судового засiдання; iмена сторiн та iнших осiб, якi брали участь у справi; предмет позовних вимог. У п. 9 Постанови № 14 роз'яснено лише частину цiєї норми ЦПК.

За радянських часiв органи Мiнiстерства юстицiї УРСР забезпечували суди бланками першої сторiнки рiшень та ухвал, завдяки чому першi сторiнки усiх судових рiшень мали однаковий (стандартний) зовнiшнiй вигляд. Мiнiстерство юстицiї України не здiйснює таку практику, проте створюваний десятирiччями своєрiдний судовий звичай продовжує iснувати. Вiдповiдно до нього вступну частину рiшення чимало судiв формулюють так:

РIШЕННЯ IМЕНЕМ УКРАЇНИ

21 травня 2015 року

м. Н.

Н-ський мiський суд Д-ської облaстi у складi:

головуючого суддi К.Д.В.,

при секретарi С.В.А.,

за участю представника позивача — адвоката М.Т.Ю.,

представника вiдповідача Ж.О.Р.,

розглянувши у вiдкритому судовому засiданнi в залi суду м. Н. цивiльну справу за позовом С.О.Т. про усунення Н.Ю.Д. вiд права на спадкування, третя особа без самостiйних вимог — В.А.Т.,

ВСТАНОВИВ: ...

Закон вимагає зазначення у вступній частині рішення суду часу його ухвалення. Часом вважають день ухвалення рішення, оскільки година, як правило, не має правового значення у цивільній справі. З огляду на це у ст. 215 ЦПК слово «час», на нашу думку, варто замінити на «день», оскільки саме це слово вживається у багатьох інших статтях ЦПК. Так, згідно з ч. 1 ст. 294 ЦПК апеляційна скарга на рішення суду подається протягом десяти днів з дня його проголошення, а не з часу його проголошення. Це зумовлює ще одне запитання: у вступній частині рішення суду йдеться про день його ухвалення чи про день його проголошення? Хоча це не має для судів істотного значення, але Кодекс мав би містити уніфіковану термінологію.

Суддів варто орієнтувати на необхідність проголошення рішення у день виходу до нарадчої кімнати. Проте не можна відкидати особливих ситуацій, які вимагають і відповідного законодавчого врегулювання

Наприклад, ст. 84 Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК) містить вимогу про зазначення *дати* прийняття рішення, а ст. 163 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС) — про зазначення *дати* і *часу* прийняття постанови суду. Таке застосування термінів, що допускає різночитання, не прикрашає вітчизняне законодавство. Вважаємо, що днем ухвалення рішення є день його підписання. Час ухвалення рішення фіксують цифрами (день та рік) та прописом — місяць¹. У рішеннях деяких судів можна прочитати інакше: «Дня — двадцятого, місяця — лютого, року — 2015». З огляду на відсутність затвердженого стандарту таку ініціативу можна сприймати як данину історії та з усмішкою.

Так, в одній справі суд перебував у нарадчій кімнаті два дні, але лише останній було вказано в рішенні як час його ухвалення. У справі щодо С. вирок викладено на 177 аркушах друкованого тексту, проте днем ухвалення вироку значився лише один день, хоча в нарадчій кімнаті суд перебував кілька днів. Більшість суддів не схвалюють закінчення робочого дня судді без ухвалення рішення, оскільки в цивільному процесі суд має право ухвалити неповне рішення (вступну та резолютивну його частини). Погоджуємося з послідовниками такої думки: суддів варто орієнтувати на необхідність проголошення рішення у день виходу до нарадчої кімнати. Проте не можна

відкидати особливих ситуацій, які вимагають і відповідного законодавчого врегулювання.

Згідно зі ст. 195 ЦПК суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення. Про те саме йдеться й у ст. 366 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК): суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. Отже, в цивільному, як і в кримінальному, процесі час ухвалення рішення, як і вироку, слід обчислювати з моменту виходу суду до нарадчої кімнати, який триватиме до його проголошення. З цього випливає, що в окремих випадках час ухвалення рішення має бути зафіксовано двома днями, наприклад, 5—6 лютого 2015 року.

У вступній частині рішення має бути зазначено *назву* суду, який його ухвалив, без скорочень і аббревіатур². У зазначених вище статтях ГПК та КАС вживається словосполучення «найменування суду». Саме слово «найменування» містить ст. 90 Цивільного кодексу України стосовно юридичних осіб, тому, вважаємо, саме йому належало б віддати перевагу.

Щодо власної назви судів першої інстанції, то питань не виникає. А як належить зазначати найменування суду апеляційної інстанції: колегія суддів судової палати в цивільних справах Апеляційного суду Н-ської області, судова палата в цивільних справах Апеляційного суду Н-ської області чи Апеляційний суд Н-ської області? Крім того, слово «апеляційний» як перше слово у назві судів другої інстанції ще й досі пишуть з малої літери. Оскільки йдеться про власну назву установи, її слід писати з великої літери. Саме першим варіантом послуговуються не лише в апеляційних судах, а й у Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ та у Верховному Суді України, до того ж слово «Судова» (палата) пишуть з великої літери. Чи відповідає це ст. 215 ЦПК? Маємо сумнів щодо цього. Вважаємо, що відповідь на це запитання мала б надати найвища судова інстанція України.

У судах першої інстанції більшість справ судді розглядають одноособово, тому слово «головуючий» в їхніх рішеннях зайве. До того ж у ст. 215 ЦПК про головуючого не йдеться. Чи не всі суди вживають конструкцію «при секретарі», тому може скластися враження, що наче суд — при секретарі, а не навпаки. Секретар судового засідання не входить до складу суду³. Написані з малої

¹ Див.: Ромовська З. В. Цивільний процесуальний кодекс : наук.-практ. аналіз / З. В. Ромовська, Н. Л. Луців-Шумська, Н. Л. Шумська. — К., 2014. — С. 92.

² Див.: Сенік С. В. Цивільне процесуальне право : навч. посібник / С. В. Сенік, Р. Я. Лемик. — Л., 2010. — С. 252.

³ Див. : Там само. — С. 129.

літери, через кому у стовпчик слова після «за участю...» створюють враження, наче сторони також належать до складу суду. Хибність такої позиції, на нашу думку, бере свій початок із ч. 3 ст. 7 Закону від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів», в якій кожному було надано право «на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь-якої інстанції» (ч. 3 у редакції 2010 р.). Цю помилку містить і п. 9 Постанови № 14, яка прийнята раніше зазначеного Закону, а саме: у рішенні мають бути вказані всі ті особи, які належать до складу осіб, які брали участь у даній справі, а не лише ті, які фактично брали участь у розгляді справи.

Позивач, відповідач, треті особи беруть участь у справі, тобто у судовому процесі, але можуть не брати участі у судових засіданнях. Брати участь у розгляді справи вони принципово не можуть, оскільки розглядає справу суд

Відповідно до ст. 84 ГПК у вступній частині рішення господарського суду має бути зазначено про представників сторін та інших осіб, які брали участь у засіданні. А згідно зі ст. 163 КАС суду належить зазначити усіх осіб, які беруть участь у справі. Таке неоднакове застосування слів так само не можна схвалювати. Позивач, відповідач, треті особи беруть участь у справі, тобто у судовому процесі, але можуть не брати участі у судових засіданнях. Брати участь у розгляді справи вони принципово не можуть, оскільки розглядає справу суд.

У Постанові № 14 йдеться, очевидно, про обов'язок судів зазначати у вступній частині рішення суду усіх учасників (фігурантів) справи, а не лише тих, хто був присутній у судовому засіданні. Утім, якщо, наприклад, позивач всупереч вимогам статей 35—36 ЦПК сам залучив до участі у справі третю особу, яка жодного разу не з'являлася на виклики суду, то чи є правильною практика судів апеляційної та касаційної інстанцій, відповідно до якої суди включають третю особу до переліку тих, хто брав участь у справі? Ця помилка, на нашу думку, вбачається особливо у справах про надання додаткового строку для прийняття спадщини та у справах про: поділ спадщини, в яких майже завжди третьою особою суд залучає нотаріуса; усиновлення, де третьою особою є прокурор; позбавлення батьківських прав, в яких третьою особою визначені міські та районні управління юстиції; розірвання договору довічного утримання, у яких третьою особою зазначається орган опіки та піклування. Не було

знайдено жодного рішення судів вищих інстанцій, в яких би було зазначено про помилковість залучення цих чи інших осіб третіми особами у справі.

Вважаємо, що «імена сторін» означають прізвище, ім'я та по батькові сторін (громадян) чи найменування юридичних осіб. Найменування юридичної особи має відповідати її установчим документам, адже при виконанні рішення можуть виникнути труднощі з ідентифікацією такої особи. Так, в одній справі суд не зазначив у вступній частині третю особу без самостійних позовних вимог, через що ця особа була позбавлена права на розгляд апеляційної скарги, яку від неї не прийняли.

Недоречно, на нашу думку, загроможувати вступну частину рішення суду інформацією про відкритість судового засідання, оскільки це відповідає загальноприйнятій практиці, а не є винятком. Не варто і зазначати про те, що справу суд розглянув у залі судового засідання. А якщо в кабінеті? Немає потреби деталізувати особу представника, оскільки сьогодні адвокат як представник сторони не має у судовому процесі жодних переваг перед тим представником сторони, хто не є професійним захисником (адвокатом).

Предмет вимоги суд має зазначати відповідно до закону

Як вважає Пленум Верховного Суду України, «предмет позовних вимог (у тому числі первісного, зустрічного позовів та позову третьої особи із самостійними позовними вимогами) зазначається виходячи з вимог закону, який підлягає застосуванню до спірних правовідносин, та підстав заявленої вимоги».

Не потребує додаткового роз'яснення настанова про те, що предмет вимоги суд має зазначати відповідно до закону. Тобто якщо, наприклад, позивач вимагає «визнання договору нечинним», у рішенні суд має зазначити цю вимогу як «визнання договору недійсним»; якщо позивач просить продовжити йому строк для прийняття спадщини, суд має зазначити предмет позову як «визначення додаткового строку для прийняття спадщини»; якщо позивачка просить встановити батьківство, у рішенні суду ця вимога має бути зазначена — «про визнання батьківства».

Проте нелегко зрозуміти зміст «підстав заявленої вимоги». На що ці підстави мають впливати? Так, у справі про стягнення аліментів на дитину підставою такої вимоги буде реєстрація

відповідача батьком дитини та невиконання ним обов'язку щодо її утримання. Проте у ст. 215 ЦПК суди зобов'язано зазначати лише предмет позову, про підставу позову у ній не йдеться.

Вступна частина рішення суду — це своєрідна «шапка», до речі, саме так її і називають. Вона як заголовок, як концентрована інформація про суд, учасників спору й про суть вимоги.

Кожен з елементів вступної частини рішення суду слід викладати окремим реченням

Відповідно до ст. 84 ГПК у вступній частині рішення суду має бути зазначено номер справи. Згідно зі статтями 316 та 346 ЦПК у вступній частині рішення апеляційного суду та, відповідно, суду касаційної інстанції має бути зазначено «найменування справи». На жаль, термін «найменування справи» не конкретизовано у жодній статті ЦПК. Зазначення номера справи у рішенні суду першої інстанції доречно, тому ст. 215 ЦПК, на нашу думку, варто доповнити.

Обов'язковість інформації, яку суд має включити у вступну частину свого рішення, не означає, що її має бути розміщено саме так, як звикли судді. Кожен з елементів вступної частини рішення суду слід викладати окремим реченням.

Судові рішення, відповідно до ст. 124 Конституції України, ухвалюються судами іменем України. Виконуючи цю настанову, усі суди загальної юрисдикції словосполучення «Іменем України» розміщують, як у наведеному вище прикладі, після слова «Рішення». У рішеннях Конституційного Суду України навпаки:

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

Саме таке застосування цієї конституційної вимоги слід додержувати у викладі рішень усіх судів загальної юрисдикції, оскільки воно не лише є більш виваженим, а й тому, що бачення цього питання Конституційним Судом України має бути обов'язковим до виконання усіма судами України. Вважаємо, що словосполучення «Іменем України» не повинно застосовуватися у процесуальних ухвалах, а лише у рішеннях «по суті»⁴. На цьому також наголошено у Постанові № 14. Тому ухвали не мають постановлятися «Іменем України», а суд не зобов'язаний проголошувати їх стоячи. Так, Конституційний

Суд України в ухвалах не застосовує «Іменем України». Відповідно, присутні у залі судового засідання не зобов'язані встати при проголошенні ухвали. Хоча про це у ЦПК не зазначено, вважаємо, що варто керуватися правилом ч. 1 ст. 329 КПК, яке зобов'язує присутніх у залі осіб заслухати вирок суду стоячи. Отже, у разі проголошення ухвали вони такого обов'язку не мають.

Ураховуючи зазначене вище, вступна частина рішення суду у цивільній справі, на нашу думку, могла б виглядати таким чином:

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ**

15 січня 2015 року

м. Н.

К-го районного суду м. Н.

Суддя — Ш.Н.Л.,
секретар судового засідання — П.В.Р.,
у цивільній справі за позовом К.М.П. до К.Р.С. про стягнення аліментів на дитину.

У судовому засіданні брали участь представник позивачки — Д.К.Б. та відповідач К.Р.С.

Слова «Суд встановив» (з абзацу та з великої літери) — це уже початок описової частини рішення суду. Вважаємо, що потрібно відшукати правильний перехід, який би забезпечував чіткість і узгодженість між процесуальною нормою права та мовними правилами.

Можливо, слід звернутись до практики Європейського суду з прав людини, у рішеннях якого вступна частина завершується зазначенням про ухвалення рішення у вказаний день (чи останній із вказаних днів). Наступні складові частини рішення названі відповідно до їх суті та змісту («процедура», «обставини справи» тощо).

Автори «Посібника із написання судових рішень»⁵ також звертають увагу на те, що вступна частина повинна бути закінченим реченням. Однак на практиці у більшості судових рішень вступна частина є незакінченим реченням. Переходом між вступною і описовою частинами слугує слово «встановив». Наприклад, такий-то суд, розглянувши справу ..., встановив: ... Проте суд встановлює обставини у справі й робить це в мотивувальній частині, тому перехід до описової частини завдяки слову «встановив» вважаємо некоректним, з чим не можна погодитись.

(Запрошуємо читачів до дискусії)

⁵ Див.: Куйбіда Р., Сироїд О. Посібник із написання судових рішень. — К., 2013. — С. 164.

⁴ Див.: Сенік С.В. Зазнач. праця. — С. 348.

Інформація про виконання бюджету Верховним Судом України як головним розпорядником коштів державного бюджету за 2015 р.

Верховний Суд України

060

(найменування головного розпорядника коштів державного бюджету)

(КВК)

Мета діяльності головного розпорядника коштів державного бюджету:

Основною метою діяльності Верховного Суду України є виконання функцій найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції в Україні, а саме: здійснення правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом; здійснення аналізу судової статистики, узагальнення судової практики; надання висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних з функціонуванням судової системи України; звернення до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України; забезпечення однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Завдання головного розпорядника коштів державного бюджету:

- 1) ухвалення Верховним Судом України рішень за заявами, які надійшли до Суду;
- 2) здійснення перегляду судових рішень після встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;
- 3) надання зауважень і пропозицій до проектів законодавчих актів та розроблення проектів законів України, що стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань;
- 4) звернення до Конституційного Суду України в питаннях щодо відповідності Конституції України нормативно-правових актів, а також тлумачення норм права.

ІНФОРМАЦІЯ

про бюджет за бюджетними програмами з деталізацією за кодами економічної класифікації видатків бюджету або класифікації кредитування бюджету

Верховний Суд України

(найменування головного розпорядника коштів державного бюджету)

за 2015 р.

(тис. грн)

Код програмної класифікації видатків та кредитування бюджету / код економічної класифікації видатків бюджету або код кредитування бюджету	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету	Найменування згідно з програмною класифікацією видатків та кредитування бюджету	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
			план на 2015 р. з урахуванням внесених змін	касове виконання за 2015 р.	план на 2015 р. з урахуванням внесених змін	касове виконання за 2015 р.	план на 2015 р. з урахуванням внесених змін	касове виконання за 2015 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Видатки всього за головним розпорядником коштів державного бюджету, в т. ч.			88 456,50	88 382,32	18 465,57	17 947,56	106 922,07	106 329,88
2000	0330	Поточні видатки	88 456,50	88 382,32	14 590,65	14 073,00	103 047,15	102 455,32
2100	0330	Оплата праці і нарахування на заробітну плату	61 961,10	61 947,61	9731,07	9422,56	71 692,17	71 370,17
2110	0330	Оплата праці	45 790,60	45 777,11	7847,27	7608,15	53 637,87	53 385,26
2111	0330	Заробітна плата	45 790,60	45 777,11	7847,27	7608,15	53 637,87	53 385,26
2120	0330	Нарахування на оплату праці	16 170,50	16 170,50	1883,80	1814,41	18 054,30	17 984,91
2200	0330	Використання товарів і послуг	5691,30	5630,79	4659,58	4650,40	10 350,88	10 281,19
2210	0330	Предмети, матеріали, обладнання та інвентар	1089,60	1076,79	2235,68	2234,40	3325,28	3311,19

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2240	0330	Оплата послуг (крім комунальних)	1149,66	1137,05	2423,90	2416,00	3573,56	3553,05
2270	0330	Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	3406,00	3370,91			3406,00	3370,91
2271	0330	Оплата тепlopостачання	1625,00	1625,00			1625,00	1625,00
2272	0330	Оплата водopостачання та водовідведення	81,00	81,00			81,00	81,00
2273	0330	Оплата електроенергії	1700,00	1664,91			1700,00	1664,91
2280	0330	Дослідження і розробки, видатки державного (регіонального) значення	46,04	46,04			46,04	46,04
2282	0330	Окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку	46,04	46,04			46,04	46,04
2600	0330	Поточні трансферти	20 804,10	20 803,92			20 804,10	20 803,92
2610	0330	Субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям)	20 804,10	20 803,92			20 804,10	20 803,92
2800	0330	Інші поточні видатки			200,00	0,04	200,00	0,04
3000	0330	Капітальні видатки			3874,92	3874,56	3874,92	3874,56
3100	0330	Придбання основного капіталу			3874,92	3874,56	3874,92	3874,56
3110	0330	Придбання обладнання і предметів довгострокового користування			3774,92	3774,92	3774,92	3774,92
3130	0330	Капітальний ремонт			100,00	99,64	100,00	99,64
3132	0330	Капітальний ремонт інших об'єктів			100,00	99,64	100,00	99,64
в т.ч. за бюджетними програмами								
601010	0330	Здійснення правосуддя Верховним Судом України	88 456,50	88 382,32	18 465,57	17 947,56	106 922,07	106 329,88
2110	0330	Оплата праці	45 790,60	45 777,11	7847,27	7608,15	53 637,87	53 385,26
2120	0330	Нарахування на оплату праці	16 170,50	16 170,50	1883,80	1814,41	18 054,30	17 984,91
2210	0330	Предмети, матеріали, обладнання та інвентар	1089,60	1076,80	2235,68	2234,40	3325,28	3311,19
2240	0330	Оплата послуг (крім комунальних)	1149,66	1137,05	2423,90	2416,00	3573,56	3553,05
2270	0330	Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	3406,00	3370,91			3406,00	3370,91
2282	0330	Окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку	46,04	46,04			46,04	46,04
2610	0330	Субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям)	20 804,10	20 803,92			20 804,10	20 803,92
2800	0330	Інші поточні видатки			200,00	0,04	200,00	0,04
3110	0330	Придбання обладнання і предметів довгострокового користування			3774,92	3774,92	3774,92	3774,92
3130	0330	Капітальний ремонт			100,00	99,64	100,00	99,64

Вітаємо колегу!



24 лютого виповнилося 65 років
судді Верховного Суду України у відставці,
заслуженому юристу України

Буніну Олександр Іллічу.

На посаді судді він працював 29 років,
з яких 9 — у Верховному Суді України.

ПЕРЕДПЛАТА НА 2016 РІК ВІСНИК ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Періодичність — 12 номерів на рік
Передплатний індекс — 40358



З питань замовлення
та передплати на 2016 рік звертатися
до видавництва «Істина» за адресою:
вул. Сирецька, 38, кв. 1, м. Київ, 04073
Передплату можна оформити
у відділеннях зв'язку протягом року.

Телефон: +380 (44) 468–3131
E-mail: istina_knigi@ukr.net
<http://www.istina-books.com.ua>

В офіційному науково-практичному виданні публікуються постанови Пленуму Верховного Суду України (далі — Суд); рішення зборів суддів Суду; матеріали з'їздів суддів України; витяги з окремих рішень судових палат Суду; висновки Суду, що викладені в постановах, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з передбачених процесуальним законодавством підстав; науково-практичні коментарі чинного законодавства; узагальнення судової практики та аналіз судової статистики; практика Європейського суду з прав людини; наукові статті щодо питань судочинства, судоустрою та вдосконалення законодавства; матеріали науково-практичних конференцій, круглих столів, семінарів тощо.

Видавництво «Істина» пропонує:



Судові рішення Верховного Суду України у цивільних справах. 2013 / За заг. ред. А.Г. Яреми. — К., 2014. — 608 с.



Судові рішення Верховного Суду України у цивільних справах. 2014 / За заг. ред. А.Г. Яреми. — К., 2015. — 728 с.

У збірниках вміщено постанови Верховного Суду України, прийняті протягом 2013 та 2014 років за наслідками розгляду заяв про перегляд судових рішень у цивільних справах з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, а також із підстави встановлення міжнародною судовою установою порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Постанови супроводжуються правовими висновками Верховного Суду України про правильне застосування норм матеріального права щодо спірних правовідносин. До збірників також включено прийняті у той самий період постанови Верховного Суду України у справах, в яких не встановлено неоднакового застосування одних і тих самих норм матеріального права.

Видання розраховані на суддів, адвокатів, прокурорів, науковців, викладачів і студентів юридичних навчальних закладів, а також на всіх, хто цікавиться судовою практикою.



Готується до друку:

Судові рішення Верховного Суду України у цивільних справах. 2015 / За заг. ред. А.Г. Яреми. — К., 2016.

**З приводу придбання книг звертайтеся до видавництва «Істина»:
вул. Сирецька, 38, кв.1, м. Київ, 04073
Телефон: +380 (44) 468-3131;
<http://www.istina-books.com.ua>; e-mail: istina_knigi@ukr.net**